insan • düşünce • kültür

insicam 63

Mülkün Temeli, İnsanlığın İhtiyacı: ADALET

Ahmet Poçanoğlu:
İlahi Bir Emir Olarak Adalet

Musa Mert:
Hukuk ve Vicdan Arasında Türkiye: Adaletin Bir Bilinç Olarak İnşası

Mustafa Eser:
Adaletin Tahakkuku

Bilal Kemikli:
Dostla Çıkılan Yol

İstanbul 2 Nolu Barosu Başkanı Yasin Şamlı ile Adalet Üzerine: "Türkiye'de Kim, Kimi Yargılar?"

Av. Fatih Yalçınkaya'ya *Hukuk Akademi*'yi Sorduk

SAYI 63• Mayıs • 2026

Hilal Özder • Cemal Balıbey / İstanbul'un Bahar Senfonisi: Erguvan Vakti • İbrahim Halid Aldemir / Nefis Muhasebesinde Delikanlı Kalabilmek • Arif Altunbaş / Türkiye İkinci Yüzyılına Girerken Yeni Bir Anayasa İhtiyacı • Mucahid Yıldız / Devleti, Cemiyeti ve İnsanı Adalet Yüceltir • Zehra Tunç / Ontolojik Bir Zorunluluk Olarak "Adalet" Hakikatin Tecelligâhında Doğruluk, Liyakât ve Eşitlik • Elif Çevik / Mevsim Kara Kış • Yusuf Yazar / 70'lerden Bugüne - Sosyal, Kültürel ve Siyasî Gelişmeler Ortamından Kesitler (2) Düşünce Dünyamız ve Öncü Dergiler • Elif Atabaş / Filistin Topraklarının İşgali: Büyük Oyun • Zübeyir Şekerci / Karadağ'da Varlık Mücadelesi

GAZZE'YE
SICAK YEMEK

Açlıkla mücadele eden Gazze halkı
için **sıcak yemek** çalışmalarımızı sürdürüyoruz.

İNSAN VAKFI
İNSAN EĞİTİMİ KÜLTÜR VE YARDIMLAŞMA VAKFI

insanvakfi.org.tr
ONLINE BAĞIŞ

0212 534 41 61
ÇAĞRI MERKEZİ

YEMEK BEDELİ
1 KİŞİ BEDELİ 250₺

insicam
insan • düşünce • kültür

İMTİYAZ SAHİBİ
İnsan ve Medeniyet Hareketi Adına
Kemal Özden

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Mustafa Özel

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Mehmet Bulayır

EDİTÖR
Şehnaz Fındık İnan

SON OKUMA
Reyhan Özsoy
Betül Bayındır
Medine Erol

KAPAK GÖRSELİ
Şifa Yaratılmış Küçüker

YAYIN KURULU
Ahmet Geçer
Cemal Balıbey
Ebubekir Dilekçi
Fatih Büyükkara
Haluk Nas
Mustafa Özel
Mehmet Bulayır
Raif Nas

ISSN: 2757-9271

GRAFİK UYGULAMA
Hanne Nur Özden

YAYIN TÜRÜ
Ayda bir yayınlanır.
Yerel Süreli Yayın.
Ücretsizdir.

Yazı ve reklamların içerik sorumluluğu sahiplerine aittir. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Dergimize, www.insicam.net adresinden erişebilirsiniz.

Hakîm olanın adıyla.

İnsanlığın kadim meselelerinden biri de, şüphesiz toplumdaki ekonomik, sosyal, siyasal farklılıkları asgari seviyeye indirecek bir nizam arayışıdır. İnsanlar zaaflarıyla, hırslarıyla, açgözlülükleriyle hayatı ve dünyayı birbirlerine dar ediyorlar. Gücü bir şekilde ele geçiren insan, her türlü ahlaki kaygıyı göz ardı etmeye başlıyor, ardından da faziletten rezalete, diğergamlıktan hodbinliğe doğru yuvarlanıp gidiyor.

Son birkaç yüzyıldır tarihte hiç görülmediği kadar insanlık insanlıktan sıyrıldı; ananevi, tarihi, ahlaki, dini değerler erozyona uğradı, insanları sınırlandıran ve sorumlu bağlar, ilkeler, kurallar zayıfladı. Hayatın merkezine birey yerleşti; tabii onunla birlikte bireycilik, bireysellik. Neticede haksızlık, hukuksuzluk, adaletsizlik, zulüm aldı başını gitti.

Dünyada ekonomik dengesizliğin ve buna bağlı olarak sosyal dengesizliğin artması, bütün insanlığı adaleti daha çok konuşmaya sevk etti. Konuşmak çözüm olmasa da adaletin en azından kavramsal düzeyde bile olsa gündemde kalması, hiç yoktan iyidir. İnsanlığın geldiği nokta maalesef burası.

Adaletin olmadığı bir dünyada, insanca yaşamak mümkün değildir. Mutlak manada bir adaletin hâkim olması, elbette çok güç. Ancak bütün bir insanlık ailesi olarak daha sağlıklı, daha huzurlu, daha güvenli bir ortamda yaşamayı başarabiliriz. Bu da ancak adaletle gerçekleşebilir.

İnsicam dergisi olarak Mayıs 2026 sayımızda adaleti aldık gündemimize. Konuyu bilen, konuya duyarlı olan kalem ve fikir erbabının görüşlerini, yorumlarını ve değerlendirmelerini dikkatinize sunmaya çalıştık. Umulur ki bu hasbi gayretimiz, az da olsa bir makes bulur.

Adaletin yok olduğu bir dünyada yıllardır şahit olduklarımıza, 7 Ekim 2023 Cumartesi gününden sonra Gazze'de siyonazilerin yeni vahşetleri eklenmişti. İnsanlığın vicdanı ayağa kalkmıştı. Egemenlerin ise olmayan vicdanları yerin dibine batmıştı.

Filistin'de, Gazze'de umut devam ediyor. İnsanlığın vicdanı Küresel Sumûd Filosu, ikinci kez denizlere açıldı. Filoda yüreği Filistin ve Gazze için yanan değişik ülke ve milletten onlarca kişi adaletin sağlanması için hepimizin adına siyonazilere ve onların işbirlikçilerine karşı kararlı adımlarla yürüyor. Hak Teâlâ, yâr ve yardımcıları olsun.

Mayıs ayının sonunda idrak edeceğimiz Kurban Bayramı'nızı şimdiden tebrik eder; ülkemize, İslam Âlemine ve bütün dünyaya adalet, iyilik ve huzur getirmesini dileriz.

Hakîm olana emanet olunuz.

Mustafa ÖZEL
Genel Yayın Yönetmeni

İÇİNDEKİLER

05 *Çizgi* Hilal ÖZDER

06 *İstanbul'un Bahar Senfonisi: Erguvan Vakti*
Cemal BALIBEY

08 *Dostla Çıkılan Yol*
Bilal KEMİKLİ

10 *Nefis Muhasebesinde Delikanlı Kalabilmek*
İbrahim Halid ALDEMİR

12 *İlahi Bir Emir Olarak Adalet*
Ahmet POÇANOĞLU

16 *Hukuk ve Vicdan Arasında Türkiye: Adaletin Bir Bilinç Olarak İnşası*
Musa MERT

20 *Türkiye İkinci Yüzyılına Girerken Yeni Bir Anayasa İhtiyacı*
Arif ALTUNBAŞ

24 *İstanbul 2 Nolu Barosu Başkanı Yasin Şamlı ile Adalet Üzerine: "Türkiye'de Kim, Kimi Yargılar?"*
Muhammed Fatih YALÇINKAYA

28 *Adaletin Tahakkuku*
Mustafa ESER

30 *Devleti, Cemiyeti ve İnsanı Adalet Yüceltir*
Mucahid YILDIZ

32 *Ontolojik Bir Zorunluluk Olarak "Adalet" Hakikatin Tecelligâhında Doğruluk, Liyakât ve Eşitlik*
Zehra TUNÇ

36 *Avukat Muhammed Fatih Yalçınkaya'ya Hukuk Akademi'yi Sorduk*
İNSİCAM

40 *Mevsim Kara Kış*
Elif ÇEVİK

48 *70'lerden Bugüne - Sosyal, Kültürel ve Siyasî Gelişmeler Ortamından Kesitler (2) Düşünce Dünyamız ve Öncü Dergiler*
Yusuf YAZAR

54 *Filistin Topraklarının İşgali: Büyük Oyun*
Elif ATABAŞ

58 *Karadağ'da Varlık Mücadelesi*
Zübeyir ŞEKERCİ

Çizgi: Hilal Özder

İstanbul'un Bahar Senfonisi: Erguvan Vakti

Cemal BALIBEY

İstanbul'a bahar, pembe-mor elbiselerini kuşanmış, sessizce gülümseyen o mağrur haberciyle geldi yine. Şehrin kadim dostu, mevsimin en zarif müjdecisi erguvan ağaçları çiçek açtı. Boğaziçi, kışın gri mahmurluğunu üzerinden silkerek bir kez daha giydi pembe-mor gelinliğini. Ansızın patlayıvermiş tomurcuklarıyla erguvanlar, Boğaz sırtlarında yeşilin bin bir tonu arasına serpiştirilmiş fırça darbeleri gibi uzanıyor; bir tablonun en canlı, en ince, en şiirli renkleri hâlinde bizleri selamlıyor.

Farsçada "kızıl" anlamına gelen erguvan, yalnızca bir ağaç ya da bir çiçek değil; Bizans'ın asaletinden Osmanlı'nın zarafetine uzanan, bir şehre kimliğini veren köklü bir renk hafızasıdır. Botanik dünyasında *Cercis siliquastrum* adıyla bilinen bu ağacın en şaşırtıcı özelliklerinden biri, çiçeklerinin doğrudan gövdesinden ve yaşlı dallarından fışkırmasıdır. Kalp şeklindeki yaprakları henüz uyanmadan, gökyüzüne karşı en canlı bahar nümayişini sergiler. Çiçekleri önce utangaç bir eflatunla açar; sonra mora derinleşir; günlerin ilerlemesiyle zaman zaman pembeye, lila ile morun en soğuk tonları arasında titreşen ince renklere bürünür.

Erguvan, Bizans İmparatorluğu'nda "soyluluğun rengi" olarak kabul edilirdi. Doğal yollarla elde edilmesi zor ve son derece kıymetli olan bu renk, sadece imparatorluk ailesine mahsus bir ihtişam nişane-

siydi. Osmanlı döneminde ise erguvan, baharın gelişiyle birlikte tertip edilen "Erguvan sefaları" sayesinde sarayla halkı aynı tabiat neşesinde buluşturan zarif bir şölene dönüşmüş; estetiğin, letafetin ve huzurun simgesi olarak benimsenmiştir. Bugün ise Boğaz'ın yamaçlarında bütün albenisiyle açan erguvanlar, o asil mirası her İstanbulluya aynı cömertlikle sunuyor.

Ne var ki bu görsel şölen, bir o kadar da geçicidir. Erguvan, tabiatın en aceleci sanatçılarından biridir. Kısa bir müddet sahnede kalır; rengini, ışığını ve zarafetini cömertçe etrafa saçar, sonra da ansızın baharın derin yeşiline yer açarak usulca çekilir.

Boğaz'ın iki yakasını dantel gibi işleyen bu pembe-mor örtüyü seyretmek için takvimler bize oldukça dar bir pencere sunar. Çiçekler, hoyrat rüzgârlara ve nisan yağmurlarına boyun eğip dökülmeden evvel bu renk cümbüşüne tanıklık etmek, neredeyse bir İstanbul borcudur.

Nisan sonlarında İstanbul'da yapılabilecek en zarif kaçamaklardan biri; emektar bir Boğaziçi vapurunun dış tarafına oturup rüzgârı yüzünüzde hissederek erguvanlarla şenlenmiş yamaçları temaşa etmektir. Vapur ağır ağır ilerlerken, her kıvrımda karşınıza çıkan o eflatun parıltılar, şehrin bütün gürültüsünü bir anlığına susturur. İnsan, o an İstanbul'un yalnızca taşla, suyla, tarihî yapılarla değil; renklerle, kokularla ve gelip geçen mevsimlerle de kurulduğunu derinden hisseder.

Erguvanları seyretmek için çıkacağınız kısa bir vapur yolculuğu, yalnızca bir gezi değil; ruhu baharın coşkusuyla tazeleyen, kalbi eski bir İstanbul hatırasının içine usulca bırakan eşsiz bir tecrübedir. Çünkü bazı şehirler, en çok baharda kendini ele verir; İstanbul ise belki de en çok erguvan vaktinde gerçek yüzünü gösterir.

Şimdi, elinizde tavşankanı bir bardak çay; gözlerinizde erguvanın moru, gönlünüzde Boğaz'ın serinliğiyle bu şehrin pembe rüyasına dalma vaktidir.

Erguvan, Bizans İmparatorluğu'nda "soyluluğun rengi" olarak kabul edilirdi. Doğal yollarla elde edilmesi zor ve son derece kıymetli olan bu renk, sadece imparatorluk ailesine mahsus bir ihtişam nişanesiydi. Osmanlı döneminde ise erguvan, baharın gelişiyle birlikte tertip edilen "Erguvan sefaları" sayesinde sarayla halkı aynı tabiat neşesinde buluşturan zarif bir şölene dönüşmüş; estetiğin, letafetin ve huzurun simgesi olarak benimsenmiştir. Bugün ise Boğaz'ın yamaçlarında bütün albenisiyle açan erguvanlar, o asil mirası her İstanbulluya aynı cömertlikle sunuyor.

Dostla Çıkılan Yol

Bilal KEMİKLİ
Prof. Dr., Bursa Uludağ Üni.

Dostlarla geçirdiğimiz zamanlar, hayatımızın en feyizli, en verimli ve en dinlendirici zamanlarıdır. Zaman, dostlarla başbaşa olunca bereketlenir, çoğaldıkça çoğalır. Hani eskiler derlermiş ya: *"Evvelü'r-refîk, sümme't-tarîk."* Bu veciz ifade Arapçadır; ama mektep medrese yüzü görmemiş pek çok nene ve amca, bu cümleden kastedilen anlamı belleklerine kaydetmişlerdir. Onlar buradaki anlamı belki izah edemezler. Lakin gün görmüşlük ve irfanî bakışla, onlar bu cümlenin maksadını kavrarlar. Bu sebepten genç kuşaklar anlasın diye söylüyorum: Yola çıkmadan önce iyi bir yol arkadaşına sahip olmalısın. Niçin? Çünkü yol zıtlıklarla doludur. Bir yandan sevgililere ulaşmayı, menzil-i maksûda ermeyi sağlayan bir süreç iken, öte yandan da meşakkattir, sıkıntıdır, korkudur, gizemdir. Yol, bütün bu özellikleriyle adeta tuzaklarla doludur.

Tabii ulaşımda gelinen bugünkü noktadan bakarak, bu yola yüklenen olumsuz anlamları bihakkın göremeyiz. Hatta gelinen bugünkü noktada yol arkadaşını bir angarya olarak da değerlendirebiliriz. Ama birazcık da olsa türkülere ve ağıtlara aşinaysak, nesilden nesile anlatılagelen yol hikâyelerini dinlemişsek, soğuk ve karlı kış gecelerinde nene yahut da dedemizden masal ya da masalımsı eski Anadolu yaşantılarını devşirmişsek; yola çıkmadan önce iyi bir yol arkadaşına sahip olma fikrinin ne kadar hayati bir değeri haiz olduğunu görürüz.

Öte yandan yol, dilimizde sadece bir yerden başka bir yere giderken geçilen, bu gidiş gelişlerin yapılabilmesi için meydana getirilmiş yer değildir. Dilimizde yolun pek çok anlamı vardır. Yolla ilgili pek çok deyimimiz, yolu ve yolculuğu konu edinen pek çok atasözümüz var.

Yol, kullanılan cümle içerisinde kâh bir geçit olur, kâh bir çığır. Çizgi olur, hat olur. Hız olur, sürat ve seyir olur. Yaşam tarzı olur. Maksat, gaye olur. Âdet, örf, gelenek, görenek olur. Çare, çözüm olur. Kâh bir prob-

lemimizi çözmek için yol ararız. Kâh harâmîler tarafından yollar bağlanır. Kâh bir yol eri oluruz, gönüllerimiz yol atasının huzurunda sükûna kavuşur. Yol veririz, yoldan çıkarız... Velhasıl çok zengin bir yol kültürüyle karşı karşıya kalırız.

Gerçi son günlerde en çok "yolunu bulma" deyimini duysak da yol düşüncesi bizim en önemli zenginliklerimizden biridir. Her ne ise, işte bütün bu yollar tek başına aşılmaz. Yola çıkan insan için her şeyden önce bir refik, bir dost gerektir.

Yol dostla aşılır. Zorluklar dostla hafifler, neşeye dönüşür. Hüzünler tükenir, dostla çıkılan yollarda. Neşe ve sevinçler dostça paylaşımlarla artar, çoğalır, bereketlenir. Bu adeta bire bin kazanmaktır. Zira verimli toprak dostluk toprağıdır. Dostluk toprağının ürünü daima kazanç getirir.

***

En gizemli yol, bana sorarsanız, hayattır, derim. Hayat sırlarla doludur. Yarının ne getireceğini matematik verileriyle saptasak da elimizde mutlak bir garanti bulunmaz. Zengin yatıp fakir kalkmak mukadderdir. Sağlıklı yatıp hasta kalkmak da mümkündür. Tabii bunların tersi de olasıdır. Ama durumu olumsuzdan yola çıkarak resmetmek işimizi kolaylaştırır. Şu hâlde dost, daha çok hayatın içerisinde bize lazımdır. Hayatı zenginleştirmek, anlamlı kılmak, yarınlara taşımak ancak bununla mümkündür. Hayat yolunda iyi dostlara sahip olan iyilikler bulur, iyilikler yapar.

***

Hepimiz bir yola koyulmuş durumdayız. Kuşkusuz hepimizin dostları da var. Yalnız bir husus çok önemli: Bu dostlar listesini ara sıra güncellemek gerek... Listeye yeni isimler katmalı. Bazı isimler de kendini zaten eler; siz müdahale etmeseniz de o silinip gider. Fakat siz siz olun, kadim dostlukları diri tutun. Kadim dostlarımız, bizi biz yapan kişisel tarihimizin iksirleridir. Bir de eskilerin şu sözünü kulağınıza küpe edin: "Yoldan kal, yoldaştan kalma!" Yol kolay bulunur ama yoldaş öyle mi?..

Kalın sağlıcakla, sevgili dostlar.

Yol dostla aşılır. Zorluklar dostla hafifler, neşeye dönüşür. Hüzünler tükenir, dostla çıkılan yollarda. Neşe ve sevinçler dostça paylaşımlarla artar, çoğalır, bereketlenir. Bu adeta bire bin kazanmaktır. Zira verimli toprak dostluk toprağıdır. Dostluk toprağının ürünü daima kazanç getirir.

Nefis Muhasebesinde Delikanlı Kalabilmek

İbrahim Halid ALDEMİR

"Olanlar oldu, ölenler öldü."

İnsan kendiyle kavgalı olmakla meşhur. Geçmişin yükü, heybesinin sınırlarını zorluyor. Eyleme döktüklerinin pişmanlığı beri yandan çekiyor, yapmadıklarının/yapamadıklarının eksikliği öte yandan. Tüm bu çekiştirme, yatsı vakti geçip de aynayla baş başa kalınca yerini sonu gelmez baş ağrılarına, gönül darlıklarına ve kendine dair bir hınca bırakıyor. Bu kavga insana bu yeni dünyanın bir hediyesi. Buna göre, yapıp ettiklerinin hesabını Allah'a değil de kendine vermeli ve hatta bu hesaplaşmanın neticesi olarak kendi inşasını hep bir adım öteye taşıma gayreti olmalı. Bilakis insan kendiyle barışmadan, hesabını seher vakitlerinde yalnızca Rabbine vermeden huzura kavuşamayacaktır. Bahsi geçen barışın yolu ise havf ve reca arasında salınmak olsa gerek.

Fakat bu yolu kendine şiar edinenlerin sayısı pek az görünüyor. Öyle ki çokları hatıra mahkemesinde geçmişteki kendini, düştüğü anlar için köşeye sıkıştırıyor. Meyletmesi gereken delikanlılığı bir kenara bırakıyor. Halbuki eskinin insanı sıkletini iyice bilir, şartları eşitlemedikçe silahına davranmazdı. Bugünse insan, tecrübe heybesini omzuna atıp gittikçe gelişen aklıyla geçmişteki o tecrübesiz, aciz ve ham haline kılıç çekiyor. Üstelik, adına yüzleşme/hesaplaşma diyerek kendini rahatlatıp kendinin daha iyi bir versiyonu için gayret ederek enerji biriktirmeye çalışıyor. Esasen bu hal insanın kendisine karşı adaleti tesis etmekteki yükümlülüğüne zeval veriyor.

Tam bu anda delikanlı kalabilmek hayati bir önemi haiz. Delikanlı kalabilmek; yani insanın zamanın şartları altında ezilen ahvaline insaf ve merhamet nazarıyla bakabilmesi, yaptıklarını, ân öyle gerektirdiği

için yaptığını bilebilmesi, olan ne ise eksiksiz fazlasız öyle kabul ederek kendini sigâya çekebilmesi.

Kişiyi bu netâmeli kavgaya iten, hafızasına duyduğu şeksiz güven. Kendini sigâya çekerken hatıralarını kürsüye davet ediyor insan. Belleğinin en uç noktalarından hatıralar devşiriyor, bunların kati hakikatler olduğu zannına kapılarak. Halbuki insan beyni, hatıralarıyla oynamakta pek mahir. Yazar siler, yazar siler. Dolayısıyla pişman olunan bir ân tahayyül edildiğinde yaşandığı günkü ham haliyle değil bugünün idrakiyle duyulur. Sonuçta "yüzleşme" anlarında kürsüye çağrılan hatıralar esasında manipüle edilmiş yalancı birer şahit. Delikanlıca olan; bu şahide hemen kanmamak, belleğin en derinindeki artık silikleşmiş ilk ânı ve halis niyetli iradeyi okumaya gayret etmek.

İnsan "Keşke öyle yapmasaydım, halbuki elimdeydi." diye sıkça dövünür. Halbuki bu dövünme, geçmişe yönelik bir haksızlık. Kişi durağan değil; her acıyla, her tecrübeyle kendini yeniden inşa eder, bağlarını her an tazeler. Geçmişte alınan o karar, bugün bir hata olarak idrak edilebiliyorsa bu; aklın o hatayı yaşayarak tekâmül etmesi, bugünkü ferasetini edinmesi sayesinde. Dün o kararı verenle bugün kendini sanık sandalyesine koyan kişi, manevi ve zihni açıdan aynı değil. Şimdi edinilen ferasetle hatıralara ait çaresizliğe kılıç çekmek, kişinin kendine dair vicdanını baltalamasından başkaca bir şey değil.

Hasılı kelam insanın yapıp ettiklerine dair sorumluluğu elbette yok sayılamaz. Fakat kişinin kendine amansızca saldırısının daha itidalli bir noktaya çekilmesi elzem. "Yüzleşme" insanın kendisini bir infaz mangasına çıkarması demek olmamalı. Delikanlılık, hatalarla hesaplaşmaktan kaçınmak değil; düşebilen, yanılabilen, yolunu kaybedilen insana; ne yaşadıysa olduğu gibi kabul ederek şefkat elini uzatabilmek. İnsan kendisine, altından kalkamayacağı, psikolojisini yıkacak yükler yüklemek yerine; insaf ehlinin usulüyle dizini kırıp tefekkürü bir denemeli.

Yazar siler, yazar siler. Dolayısıyla pişman olunan bir ân tahayyül edildiğinde yaşandığı günkü ham haliyle değil bugünün idrakiyle duyulur. Sonuçta "yüzleşme" anlarında kürsüye çağrılan hatıralar esasında manipüle edilmiş yalancı birer şahit. Delikanlıca olan; bu şahide hemen kanmamak, belleğin en derinindeki artık silikleşmiş ilk ânı ve halis niyetli iradeyi okumaya gayret etmek.

İlahi Bir Emir Olarak Adalet

Ahmet POÇANOĞLU
Emekli Konya İl Müftüsü

İslam düşüncesinde adalet; yalnızca teknik bir hukuk ilkesi değil, iman, ahlak ve toplumsal düzenin merkezinde yer alan ilahi bir emirdir. Kur'an-ı Kerim, adaleti insanın vicdanına bırakılmış izafi bir değer olarak değil, Allah'a karşı sorumluluğun vaz geçilmez bir gereği olarak ele alır. Bu çerçevede Mâide suresinin 8 ve 9. ayetleri, İslam'ın evrensel hukuk vizyonunu en berrak şekilde ortaya koyan esasları bize öğretir.

Karakter Haline Gelen Adalet

"Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan, adaletle şahitlik eden kimseler olun..." hitabıyla başlayan ayet, adaletin kaynağını ve yönünü tayin eder. Ayette geçen "kavvâmîne lillâh" ifadesi, adaletin geçici bir tutum değil, süreklilik arz eden bir şahsiyet özelliği haline gelmesini emreder. Bu, şartlara bağlı bir hak arayışı değil, hayatın bütününe yayılan bir duruştur. Ayrıca "lillâh" (Allah için) kaydı; adaletin menfaat, aidiyet ya da ideolojik bağlılıklar için değil, yalnızca rıza-i ilahi için ikame edilmesi -ayakta tutulması- gerektiğini vurgular. Bu yönüyle adalet, İslam toplumunun hem ahlaki hem de hukuki temelidir.

Kavramsal Çerçeve: Adl ve Kıst

Arapça "adl" kökünden türeyen adalet; denge, doğruluk ve hakkaniyet anlamlarını taşır. Kur'an'da sıkça zikredilen "kıst" kavramı ise adaletin uygulamadaki tezahürüdür. Râğıb el-İsfahânî'nin tespitine göre; "adl" daha çok soyut ilkeyi ve dengeyi, "kıst" ise bu ilkenin somut hayata, paylaşıma ve hukuka yansımasını temsil eder. Bu ayrım, adaletin teorik bir değerden ibaret kalmayıp, fiilî bir sorumluluk olduğunu kanıtlar.

Şahitliğin Ahlaki Boyutu

Ayetin devamındaki **"şühedâe bi'l-kıst"** ifadesi, adaletin bamteli ve en kritik uygulama alanı olan şahitliğe işaret eder. Adaletin gerçekleşmesinde bağlayıcı hukuk kuralları kadar onları uygulayan yönetici ve hâkimlerle hakkın veya suçun ispatı için gerekli olan şahitler önemli rol oynamaktadırlar.

Adalet üç aşamalı bir süreçtir: hakikatin bilinmesi, beyan edilmesi ve uygulanması. Şahitlik, bu sürecin kalbidir; zira doğru şahitlik olmadan adil hüküm mümkün değildir. Bu sebeple İslam'da şahitlik, sadece hukuki bir prosedür değil, ibadet neşvesiyle yerine getirilmesi gereken ahlaki bir ödevdir. Kişinin kendi aleyhine, hatta anne-babasının aleyhine dahi olsa doğruyu söylemesi, adaletin her türlü menfaatin üzerinde olduğunu gösteren en somut örnektir.

''...Allah için şahitlik eden kimseler olun. (İnsanlar) zengin olsunlar, yoksul olsunlar Allah onlara sizden daha yakındır. Öyleyse siz hislerinize uyup adaletten ayrılmayın. Eğer adaletten sapar veya üzerinize düşeni yapmaktan geri dursanız bilin ki Allah yaptığınız her şeyden haberdardır.
(Nisa Suresi/135)

Yapacağınız şâhitlikte adaletten ayrılmayın. "(Haklarında şâhitlik ettikleriniz) zengin olsunlar, fakir olsunlar," Aleyhlerinde tanıklıkta bulunduğunuz kimseler eğer zengin iseler, sırf zengin oldukları için onların hoşnutluğunu ve rızalarını kazanmak için değil, gerçeği söyleyerek Allah›ın rızasını gözetmeliyiz. Ya da fakir olması sebebiyle ona acıyarak gerçekleri gizleme cihetine gitmeyin, hakkı olduğu gibi teslim ederek şâhitlikte bulunun. Zira "Allah onlara (sizden) daha yakındır." Zengin olan da fakir olan da Allah'ın kuludur ve Allah hepinizden hepimizden daha merhametli ve onlara hepimizden daha yakındır. Bu nedenle şöyle diyoruz;''Şahitlik adaletin anahtarıdır.''

Allah İçin Şahitlik; sadece sosyal görev değil, İbadet boyutlu bir sorumluluktur. Kişinin kendi aleyhine olsa bile doğruyu söylemesidir. Böyle olunca şahitlik; adaletin objektifliğini korur. Şahitlik dost-düşman ayrımı yapmaz, kin veya sevgi şehadeti bozmaz. Bu da adaletin menfaat üstü olduğunu gösterir. Şahitlik bozulursa; Masum suçlanabilir, suçlu kurtulabilir. Bu yüzden yalancı şahitlik kebîre (büyük günah) sayılmıştır.

Şahitlik: Toplumun hafızasıdır. Hakikatin korunmasıdır. Zulmün engellenmesidir. Bir toplumda insanlar: Korkudan susuyorsa, Menfaat için yalan söylüyorsa; adalet çöker. Sonuç olarak şöyle diyebiliriz: Şahitlik, adaletin dili; adalet, şahitliğin ruhudur

Emanet ve liyakat

"Adaleti ayakta tutan en önemli unsurlardan biri de emanetin ehline verilmesidir zira emanet ehline verilmez ise zayi olur. Emanet Kavramı: Sadece maddi varlıkları değil; ilim, sır, görev, yetki, aile ve devlet yönetimi gibi geniş bir sorumluluk alanını kapsar. Kur'ân-ı Kerîm'in;

"Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emre-

Arapça "adl" kökünden türeyen adalet; denge, doğruluk ve hakkaniyet anlamlarını taşır. Kur'an'da sıkça zikredilen "kıst" kavramı ise adaletin uygulamadaki tezahürüdür. Râğıb el-İsfahânî'nin tespitine göre; "adl" daha çok soyut ilkeyi ve dengeyi, "kıst" ise bu ilkenin somut hayata, paylaşıma ve hukuka yansımasını temsil eder. Bu ayrım, adaletin teorik bir değerden ibaret kalmayıp, fiilî bir sorumluluk olduğunu kanıtlar.

Kur'an'ın adalet anlayışının en sarsıcı yönü, düşmana karşı bile adaleti emretmesidir: "Bir topluluğa olan kininiz, sizi adaletsizliğe sevk etmesin." Bu ilke, insandaki tarafgirlik ve öfkeyi disipline ederek hukuku duyguların tahakkümünden kurtarır.

der. Allah size ne güzel öğütler veriyor. Şüphesiz Allah her şeyi işitmekte, her şeyi görmektedir." (Nisa Suresi/58) Hitabı; adaletin yönetim ve liyakatle olan kopmaz bağını gösterir. Görevin, makamın veya sorumluluğun o işi en iyi yapacak kişiye teslim edilmesi hem bireysel bir hakkaniyet hem de toplumsal bir emanettir. Ehliyetin göz ardı edildiği bir yerde, adaletin tam manasıyla tecelli etmesi mümkün değildir.

Bu ayet, İslam'ın hukuk ve yönetim anlayışının temelini oluşturan iki büyük esası ortaya koyar: Emanetin ehline verilmesi. Hükümde adalet. Bu iki ilke, sadece bireysel ahlâkın değil, aynı zamanda devlet düzeninin ve toplumsal güvenin de temelidir. Ayet, doğrudan emir sigasıyla gelerek bu iki hususun vazgeçilmez olduğunu bize bildirir.

Ayetin (insanlar arasında) ifadesi son derece dikkat çekicidir. Bu ifade: Müslüman–gayrimüslim ayrımı yapılamayacağını; Adaletin evrensel olduğunu ortaya koyar. Dolayısıyla adalet bütün insanlık için geçerli ve vazgeçilmez bir ilkedir.

Duyguların Ötesinde Bir Hukuk

Kur'an'ın adalet anlayışının en sarsıcı yönü, düşmana karşı bile adaleti emretmesidir**: "Bir topluluğa olan kininiz, sizi adaletsizliğe sevk etmesin."** Bu ilke, insandaki tarafgirlik ve öfkeyi disipline ederek hukuku duyguların tahakkümünden kurtarır. Böylece modern hukuktaki tarafsızlık ve objektiflik ilkeleri, İslam düşüncesinde ilahi bir sorumluluk temeline oturtularak derinleşir.

'' Bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi adaletsizliğe sevk etmesin'' emri İslam'ın bir hukuk ve adalet dini olduğunun açık delilidir. Mekke müşrikleri eziyetler işkenceler ettiler, Resulullah'ı (s.a.v) öldürmek istediler, yurdundan çıkardılar, Bedir, Uhud, Hendek savaşlarıyla İslam'ı ve Resulullah'ı yok etmek istediler; Mekke'nin fethi esnasında Allah'ın Resulünün Mekkelilere davranışı ve affetmesi; İslam'ın bir yağma dini değil bir hukuk ve adalet dini olduğunun apaçık şahididir. Tarih de fetihlerde bu ve benzeri örneklere çokça şahitlik eder.

Adaletin pratiğe döküldüğü ve bu iki ayetin (Maide;8 ve Nisa;58)

uygulaması ile ilgili, İslam hukukundaki adalet ilkesini ve düşmana karşı bile dürüstlükten taviz verilmediğini vurgulayan bir örnek aktaracağım;

"Allah Resûlü (s.a.v.) Hayber›i fethetti ve arazinin sarı, beyaz [yani altın ve gümüş türünden] her şeyin kendisine ait olduğu şartını koştu. Hayberliler ‹Toprakla ilgili bilgimiz sizden daha fazladır. Bundan dolayı ürünün yarısı sizin, yarısı da bizim olmak üzere onu bize bırakın.› dediler. Sonra da Allah Resûlünün (s.a.v.) bu şekilde onlara bıraktı. Sonra mahsul olgunlaşınca görevli olarak Abdullah bin Revaha'yı (ra) gönderdi, o da mahsulü tahmin etti. Sonra onlara şöyle dedi: ‹Ey Yahudi topluluğu! Sizler bana insanların en sevimsizi geliyorsunuz; Allah'ın peygamberlerini öldürdünüz ve Allah Azze ve Celle'ye karşı yalan söylediniz. Fakat size olan nefretim, size karşı adaletsizlik (haksızlık) yapmama asla sebep olmayacaktır. Ben (mahsulü) yirmi bin vesk (Dönemin bir ağırlık/hacim ölçü birimidir. 1 vesk yaklaşık 123-165 kg arası bir yüke tekabül eder) hurma olarak tahmin ettim. Yahudiler bu takdiri çok buldular. Bunun üzerine Abdullah (ra): Dilerseniz bu (hesap) sizin olsun, dilerseniz size bıraktığım kısım benim olsun. Bunun üzerine onlar ilk teklifi kabul ettiler ve: بِهَذَا قَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَالأَرْضُ "İşte gökler ve yer bu adaletle ayakta durur." Dediler.

Eşitlik mi, Denge mi?

Adalet çoğu zaman eşitlik ile karıştırılsa da Kur'anî perspektifte adalet, "mutlak eşitlik" değil, "hakkaniyetli bir dengedir." Herkese aynı şeyi vermek değil, hak edene hakkını, ihtiyaç duyana ihtiyacını ulaştırmak esastır. İslam'ın ortaya koyduğu ölçüde eşitlik, adaletin önünde herkesin aynı konumda bulunması, yani hukuk karşısında ayrıcalığın ortadan kaldırılmasıdır. Bu hakikat, Muhammed (s.a.v.)'in şu çarpıcı beyanında en açık şekilde ortaya konulmuştur: "Sizden önceki milletlerin yok olmasına sebep, içlerinden soylu biri hırsızlık yapınca ona dokunmayıp, zayıf ve kimsesiz biri hırsızlık yapınca ona cezasını vermeleriydi. Allah'a yemin ederim ki, kızım Fâtıma hırsızlık yapsaydı, onun da elini keserdim."

Bu hadis, adaletin temel şartının hukuk önünde mutlak eşitlik olduğunu gösterir. Adalet; kişilere, statülere veya güç ilişkilerine göre değişmez. Herkes aynı ölçüye tâbidir. Ayrıcalığın başladığı yerde adalet sona erer. Dolayısıyla adalet, sadece "denge" değil; o dengeyi mümkün kılan eşit bir hukuk zeminidir. Herkesin aynı kurallara bağlı olması, adaletin ön şartıdır. Ancak bundan sonra "hak edene hakkını vermek" anlamındaki denge gerçekleşir. Bu yönüyle: Eşitlik: Hukukun herkese aynı mesafede durması. Adalet: Bu eşit zemin üzerinde hakkın yerini bulmasıdır.

İhsan ise bu çerçevenin ötesine geçerek fazlasını vermeyi ifade eder. Böylece İslam'da hukuk düzeni; eşitlik ile başlar, adalet ile tamamlanır, ihsan ile kemale erer.

Netice: Toplumsal Varoluşun Temeli

Toplumsal düzenin bekası adalete bağlıdır. Yöneticiler için adalet zulmetmemek, hâkimler için hakka uygun hüküm vermek, aile reisleri için ailenin fertleri arasında ilgi-alakadan, hibeye ve mirasa kadar ince bir adalet anlayışı ile hareket etmek, bireyler için ise dürüstlükten sapmamaktır. Ayetin sonunda yer alan "Şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır" uyarısı, adaletin bir davranış şekli olduğu kadar niyet ve samimiyet boyutuyla bir iç murakabe bir vicdan meselesi olduğunu da hatırlatır.

Adalet; bireyin vicdanında başlayan ve toplumun tüm katmanlarına yayılan, mahkeme salonlarından aile hayatına kadar her alanda yaşatılması gereken bir ilkedir. Adaletle ayakta duran toplumlar güçlü ve huzurlu kalırken, adaletten uzaklaşan yapılar çözülmeye ve çürümeye mahkûmdurlar.

Hukuk ve Vicdan Arasında Türkiye: Adaletin Bir Bilinç Olarak İnşası

Musa MERT
Dr., Eğitimci

Adalet, kanunların yazdığı değil; vicdanın kabul ettiği şeydir.

Kuralların Sınırı, Vicdanın Çağrısı

Adalet, insanlığın tarih boyunca peşinden koştuğu en eski, bir o kadar da nazenin hakikatidir. Zira adalet, sadece kâğıt üzerindeki mürekkebe değil, o mürekkebin insan ruhunda bıraktığı izlere bakılarak tartılır. Ve bazen… en büyük adaletsizlikler, en doğru yazılmış kanunların gölgesinde büyür.

Şurası bir gerçektir ki; hukuk toplumsal nizamı inşa eder ancak o nizama ruh üfleyen, onu anlamlı kılan yegâne unsur adalettir. Çoğu zaman bu iki kavram arasında sessiz ama derinden bir gerilim hüküm sürer: Hukuk görüneni düzenlemekle mükellef iken, adalet görünmeyeni, niyetleri ve vicdanları tartar. **Hukuk düzen kurar; adalet o düzene anlam verir.**

Hukuk ve Adalet Arasındaki O "İnce" Çatlak

Hukuk, normatif bir sistem olarak kaosu engeller. Fakat bir sistemin sadece kurallara uygun olması, onun adil olduğu anlamına gelmez. Bazen hukuk, şeklen kusursuz işlediği anlarda bile ruhen derin adaletsizlikler üretebilir.

Rawls'un "en dezavantajlıların lehine düzenleme" yapılması gerektiği (difference principle) vurgusu, adaletin sadece bir eşitlik değil, bir hakkaniyet meselesi olduğunu hatırlatır. Bu ilke aşındığında, yasa ile vicdan arasında kapanması güç uçurumlar açılır.

Buradaki temel paradoks şudur:

Her yasal adım, vicdan terazisinde adil bir karşılık bulmayabilir. Çünkü yasa, herkese aynı şeyi söyleyebilir, ama hayat, herkese aynı yerden konuşmaz. Adaletin tecelli ettiğinin görülmediği bir yerde güven buharlaşır; şeklen hukuk olsa da ruhu eksik kalır. **Adalet görünmüyorsa, güven varlığını sürdüremez.**

Eğitim: Türkiye'de Adaletin İlk ve En Çetin Sınavı

Türkiye'nin adaletle imtihanı, sanılanın aksine mahkeme salonlarında değil, çok daha erken bir evrede; okul sıralarında başlar. Toplumun adalet karnesi, sadece yargı kararlarıyla değil, sınav salonlarındaki fırsat eşitliği ve kamuya alım süreçlerindeki liyakat algısıyla yazılır. **Türkiye'de adalet, çoğu zaman gecikmekten önce eşit dağılmamaktan yara alır.**

Dewey'e göre eğitim, demokratik yaşamın temelidir. Ancak Türkiye özelinde, eğitimde fırsat eşitliği zedelendiğinde veya bir öğrenci sınıfta ayrıcalıklı muamele ile karşılaştığında, hukuka olan güvenini daha çocuk yaşta kaybeder. **Bir çocuk için devlet, öğretmenin bakışındaki adalet kadardır.**

Unutulmamalıdır ki:
Adalet, önce sınıfta teneffüs edilir; sonra hayatta sınanır.

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Mirasında Adaletin Sessiz Ama Gür Sesi

Adalet arayışının sadece modern çağın bir ürünü olmadığını gösteren en sarsıcı örnekler, İslam düşünce geleneğinde mevcuttur. Hz. Peygamber'in uygulamaları, adaletin yalnızca bir hüküm değil; bir tavır ve temsil meselesi

Zira adalet, sadece kâğıt üzerindeki mürekkebe değil, o mürekkebin insan ruhunda bıraktığı izlere bakılarak tartılır. Ve bazen... en büyük adaletsizlikler, en doğru yazılmış kanunların gölgesinde büyür.

olduğunu ortaya koyar. Toplumdaki statü sahibi kişilerin "ayrıcalık" taleplerine karşı O'nun verdiği cevap, adeta evrensel bir hukuk manifestosudur:

"Sizden öncekileri helak eden şey; güçlüler suç işlediğinde görmezden gelinmeleri, zayıflar işlediğinde ise cezalandırılmalarıydı." *(Buhârî, Hudûd, 12; Müslim, Hudûd, 8)*

Bu tarihsel duruş ile modern adalet teorileri arasında dikkat çekici bir paralellik vardır. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) yargılama sürecinde taraflara bakıştan ses tonuna kadar eşitliği gözeten hassasiyeti, "Kime yargılama görevi verilirse, taraflar arasında bakışında, işaretinde ve oturuşunda adil davransın; sesini birine diğerinden daha fazla yükseltmesin." *(Beyhekî, es-Sünenü'l-Kübrâ, X, 135)* buyruğunda açıkça görülmektedir. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) taraflar arasındaki bakıştan ses tonuna kadar mutlak bir eşitliği emreden hassasiyeti; Amartya Sen'in "adaletin kurumsal değil, deneyimsel bir gerçeklik olması" teziyle bin yıl öncesinden kurulan muazzam bir örtüşmedir. Adalet, sadece doğru karar vermek değil; sürecin her anında muhataba mutlak eşitliği hissettirmektir. Bu, sadece bir hüküm değil; güce karşı konumlanmış bir ahlakın ilanıdır. **Adalet, sadece doğru karar değil; eşit muamelenin hissedilmesidir. Adalet, güce göre eğilen değil; güce rağmen ayakta kalan ilkedir.**

Toplumdaki statü sahibi kişilerin "ayrıcalık" taleplerine karşı O'nun verdiği cevap, adeta evrensel bir hukuk manifestosudur: "Sizden öncekileri helak eden şey; güçlüler suç işlediğinde görmezden gelinmeleri, zayıflar işlediğinde ise cezanın tüm şiddetiyle uygulanmasıydı.

Bulgular ve Tartışma:
Üç Boyutlu Bir Adalet Algısı

Elde edilen bulgular göstermektedir ki adalet; kurumsal (hukuk), eğitsel (bilinç) ve sosyo-ekonomik (yaşam) olmak üzere üç temel düzlem üzerinde yükselir. Bu alanlardan biri aksadığında, mahkemeler ne kadar hızlı çalışırsa çalışsın, toplum adaletsizlik hissinden kurtulamaz. Rawls ve Sen'in perspektifleri harmanlandığında, adaletin kâğıt üzerinde bir statüden ziyade, hayatın her anında solunan bir hakkaniyet deneyimi olduğu ortaya çıkar. **Adalet bir kurum değil; bir deneyimdir.**

Bir Ölçü Olarak Vicdan

Adalet, ne hukuk sistemlerinin dar kalıplarına sığacak kadar küçük ne de vicdanın sesini susturacak kadar sağırdır. O; eğitimden etiğe, iktisattan gündelik hayata kadar her alanda sürekli yeniden inşa edilmesi gereken hassas bir dengedir. **Vicdan sustuğunda, hukuk konuşsa da adalet duyulmaz.**

Hukuk nizamı sağlar; ancak adalet o nizamı meşru kılar. Vicdanın devre dışı kaldığı bir hukuk sistemi; ruhsuz, soğuk ve mekanik bir yapıdan ibarettir. Bireysel vicdanda yıkılan adalet algısını, hiçbir kurumsal mekanizmanın tamamen tamir etmesi mümkün değildir. **Kalpte yıkılan adalet, hiçbir sistemle yeniden kurulamaz.**

Türkiye özelinde bu tartışma bizi her defasında aynı soruya getirir: **Hukuk var; peki adalet nerede?**

Belki de asıl mesele şudur:

Adalet, sadece başkası için talep ettiğimiz bir hak mıdır,

yoksa kendi aleyhimize işlediğinde bile kabul ettiğimiz bir ölçü mü?

Çünkü asıl soru şudur:
Adalet mi zor, yoksa biz mi onu, kendi aleyhimize işlediği anda terk ediyoruz?

Adalet, kaybolduğunda fark edilen değil; kaybedilmeden korunması gereken bir emanettir.

KAYNAKLAR

BEYHEKİ, Ebu Bekr Ahmed b. el-Hüseyn. *es-Sünenü'l-Kübra*, Haydarabad, 1344.

BUHARİ, Ebû Abdillah İsmail b. İbrahim (1987). *el-Camiu's-Sahih*, İstanbul.

DEWEY, J. (1916). *Democracy and Education*. Macmillan.

HAMİDULLAH, M. (1995). *İslam Peygamberi*. İrfan Yayınevi.

MÜSLİM, Ebu'l-Huseyn İbnu'l-Haccâc (1988). *el-Camiu's-Sahih*, İstanbul.

RAWLS, J. (1971). *A Theory of Justice*. Harvard University Press.

SEN, A. (2009). *The Idea of Justice*. Harvard University Press.

Türkiye özelinde bu tartışma, bizi her defasında o sarsıcı eşiğe getirir: Hukuk var; peki, adalet nerede? Belki de asıl mesele şudur: Adalet, sadece başkası için talep ettiğimiz bir "hak" mı, yoksa kendi menfaatimize aykırı olsa dahi boyun eğdiğimiz o sarsılmaz "ölçü" mü; yoksa kendi aleyhimize işlediğinde bile içimizde sessizce reddettiğimiz bir hüküm mü?

Türkiye İkinci Yüzyılına Girerken Yeni Bir Anayasa İhtiyacı

Arif ALTUNBAŞ

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti, 1923'teki kuruluşundan günümüze kadar geçen ilk yüzyılında, iç ve dış dinamiklerin etkisiyle batıya dönük yüzüyle önemli dönüşümler yaşamıştır. Bu süreçte ortaya çıkan başarılar ve başarısızlıklar ayrı bir tartışma konusu olmakla birlikte, toplumsal ve siyasal düzlemde çözüm bekleyen birçok sorun hâlen varlığını sürdürmektedir. Bu makale, Türkiye'nin ikinci yüzyılına girerken karşı karşıya olduğu temel sorunları, evrensel hukuk ilkeleri ışığında yeni bir anayasa ihtiyacına katkı sunmak ve yeniden yapılanmak için yeni bir yapılanmanın gerekliliğini ve zaruretini vurgulama çabasının ürünüdür.

Tarihsel Arka Plan

- Osmanlının her alanda zayıflaması ve sonunda emperyalist güçlerce yıkılışı ve yerine İslam medeniyeti ve kültürü karşıtı, Osmanlı düşmanı bir anlayış üzerine bina edilen yeni devlet politikası tarih ve coğrafyası ile olan bağlarını yok sayan bir yapıda kurulmuş, geçmişimize ait din, dil, tarih, yazı, ahlak ve kültür yok hükmünde sayılıp yeni bir insan meydana getirilmek istenmiştir.

- Cumhuriyetin kuruluş amaç ve gayesi ilk iki yılından sonra kıblesini batı ya çevirerek kendi tarih ve sosyolojisiyle, milleti ve coğrafyasıyla bağlarını koparmak için tek parti diktatörlüğü ile her türlü oyun, hile ve zorbalık kullanılarak sözde bir cumhuriyet anlayışı ve pratiği ortaya konulmuştur.

- Kemalist devrimler ve İslam düşmanı laiklik söylemi eşliğinde devlet baskısı, terörü ve darbeleri devlet ile vatandaşı arası açılmış, kendi özünden, milli ve yerli değerlerinden koparılmak istenen milletin dini ve ahlaki yozlaşması, kültürel yabancılaşması, toplumsal ve sosyal çürümesi başlatılmış, milletin birliği, dirliği, ve beraberliği zafiyete uğratılmıştır.

- Bir ırkın üstünlüğü esas alınarak Türkler Anadolu'ya gelmeden öncede bile bu topraklarda var olan Kürtlerin gibi ulusların dil, kültür ve kimlikleri yok sayılıp yasaklanmış, gerek Sünni ve gerekse Alevilerin haklı talepleri göz ardı edilmiştir.

- Ekonomide yaşanan istikrarsızlık, dışa bağımlılık ve işsizliğin meydana getirdiği sorunlar toplumu alt ve üst tabaka olarak ikiye ayırmıştır. Bu da işçi işveren arası çatışmalara davetiye çıkarmıştır.

- d- Eğitim sistemindeki dışa bağımlı ve taklitçi anlayışın yabancılaşmayı, Milli

- Eğitimin millilikten uzaklaşmasına, esas amaç ve işlevini yitirmesine sebep

- olmuş, yeni nesillerle eski nesiller arası çatışma kaçınılmaz olmuştur.

- Sosyal ve kültürel farklılıklar ve onların doğurdu sorunlar toplum içinde gizli bir çatışmaya dönüşerek zamanla kangrene dönmüştür.

- Darbe Anayasalarının devlet ve yönetim anlayışı, kahir ekseriyeti Müslüman olan milletimizin din, dil, tarih ve kültürü ile örf, adet ve geleneğiyle direkt savaşmış, dini, milli ve yerli değerlerimiz baskı ve devlet terörü ile tehdit altında tutulmuş, ülkemiz yabancı kültürlerin istilasına uğramıştır.

- Devlet ve vatandaşı karşı karşıya getiren ideolojik devlet, sistem ve yönetim anlayışı yurt içinde ve coğrafyamızdaki kardeşlerimizin arasındaki bağları koparmış, Türkiye'yi yabancıların çizdiği suni sınırlara hapsetmiştir.

Türkiye'nin geçmişteki hukuki, yönetim ve toplumsal yapısını şekillendiren batı devletlerinden kopya edilerek alınan devşirme anayasa ve anayasa değişiklikleriyle toplumsal ihtiyaçlar ve istekler sürekli görmezlikten gelinmiş, ötelenerek günümüze kadar gelinmiştir. Şimdi, Cumhuriyetimiz 2. yüzyılına girerken milletin uzun zamandır beklentisi ve umudu olan, bir nevi vatandaşlık sözleşmesi olacak yeni bir anayasaya ihtiyaç vardır. Var olan sorunların yok saymak ve görmezlikten gelmekle, onlar yok olmaz, ortadan kalkmaz. Şimdiye kadar Anayasal boşluklardan oluşan ve biriken sorunlar milletin toplumsal ortak yarasıdır.

Ortak vatandaşlık sözleşmesi olacak olan her kesimin hakkını ve hukukunu koruyan bir anayasanın hazırlanıp milletin onayına sunulması ülkemizin ufkunu açacak, iç barış ve kaynaşmayı hızlandıracaktır.

Sorunlar ortak bir anlayışla çözülmeli, Anayasa ortak bir

Darbe Anayasalarının devlet ve yönetim anlayışı, kahir ekseriyeti Müslüman olan milletimizin din, dil, tarih ve kültürü ile örf, adet ve geleneğiyle direkt savaşmış, dini, milli ve yerli değerlerimiz baskı ve devlet terörü ile tehdit altında tutulmuş, ülkemiz yabancı kültürlerin istilasına uğramıştır.

akılla yazılmalıdır.

İç Dinamikler ve Toplumsal Çatışmalar

Din ve Laiklik

Cumhuriyetin kuruluşundan kısa bir müddet sonra din-devlet ilişkileri devlet ve vatandaş arasında ciddi gerginliklere ve gerilimlere yol açmıştır. Bu durum günümüze kadar toplumsal tartışmaların ve gerginliklerin merkezi haline gelmiştir. Dindar kesim ile laik kesim arasındaki gerilim, siyasal ve kültürel alanlarda farklı biçimlerde tezahür etmiştir.

Etnik ve Mezhepsel Talepler

Kürtlerin etnik, Alevilerin mezhepsel talepleri, Türkiye'nin özgürleşmesi demokratikleşme sürecinde önemli bir gündem maddesi olmuştur. Bu taleplerin eşit vatandaşlık ilkesi bağlamında hayata geçirilmesi, gerekli isteklerin karşılanması, açısından kritik bir önem arz etmektedir.

Ekonomik İstikrarsızlık

Sürekli dalgalanan ekonomi, toplumsal refah ve huzurun sürdürülebilirliği açısından sorun teşkil etmektedir. Ekonomik istikrarın sağlanması, yeni yüzyılda Türkiye'nin küresel rekabet gücünü artıracak, onu bölgesinde ve dünyada örnek bir devlet haline getirecektir.

Ortak Vatandaşlık ve Cumhuriyetin Yeniden İnşası

Türkiye'de yaşayan herkesin, dini, dili, mezhebi veya meşrebi ne olursa olsun, ortak bir vatandaşlık bağıyla birleştiği kapsayıcı bir cumhuriyet anlayışının inşa edilmesi zorunludur. Evrensel hukuk perspektifinden bakıldığında, her türlü ayrımcılığın reddedilmesi ve eşit vatandaşlık ilkesinin benimsenmesi, toplumsal barışın temelini oluşturacaktır.

Yeni bir Anayasa İhtiyacı

Türkiye'nin ikinci yüzyılında:

Ekonomik, siyasi, kültürel ve sosyal alanlarda yeni bir yapılanmaya gidilmesi,

Özgürlükçü, yerli ve milli değerleri esas alan, dünya ile barışık bir anayasanın hazırlanması,

Toplumun tüm kesimlerinin taleplerini, endişelerini ve beklentilerini dikkate alan kapsayıcı bir anayasa oluşturulması,

Yeni anayasa, darbe dönemlerinde dayatılan metinlerden farklı olarak, toplumun büyük çoğunluğunun onayını almalı. Bu anayasanın kalıcı toplumsal bir sözleşme niteliği taşıması için toplumun dini ve milli hassasiyetlerinin referans alınması,

Tek tip vatandaş inşa etme gayretindeki ideolojik ve darbeci devlet anlayışı kucaklayıcı ve kuşatıcı bir devlet baba olma özelliğine kavuşturulmalı,

Bu anayasa, devlet ve millet barışı ve kucaklaşmasının olmazsa olmazı, özü ve özeti olması gerekir.

Evrensel Hukuk Perspektifi

Yeni anayasanın evrensel hukuk ilkeleriyle uyumlu olması için:

Temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması,

Sürekli dalgalanan ekonomi, toplumsal refah ve huzurun sürdürülebilirliği açısından sorun teşkil etmektedir. Ekonomik istikrarın sağlanması, yeni yüzyılda Türkiye'nin küresel rekabet gücünü artıracak, onu bölgesinde ve dünyada örnek bir devlet haline getirecektir.

Her türlü ayrımcılığın reddedilmesi, kuşatıcı ve kucaklayıcı olması,

Adalet, eşitlik ve insan onuru ilkelerinin esas alınması

Türkiye'nin dini, ahlaki, tarihi, kültürel değerleriyle çelişmemesi ve çatışmaması gerekmektedir.

Bu yaklaşım, hem Türkiye'nin iç barışını hem de uluslararası hukuk normlarıyla uyumunu sağlayacaktır.

Anayasa yapılırken toplumun kahir ekseriyetinin kültürel ve medeniyet değerleri referans olarak kabul edilmelidir.

Laiklik ve Kemalizm adı altında İslam, İslam medeniyet ve kültürü ile çatışan bir anayasa yapılmamalı, her vatandaş kendi dinini, örf ve adetini özgürce yaşamalıdır.

Sonuç

Türkiye, ikinci yüzyılına girerken yeni bir paradigma ile kendini yeniden yapılandırmak zorundadır. Bu süreçte, kapsayıcı bir vatandaşlık anlayışı, toplumun değerleri ve evrensel hukuk ilkeleriyle uyumlu bir anayasa, ülkenin birliği ve dirliğinin garantisi olacaktır. Yeni Türkiye denklemi, ortak değerler etrafında birleşen bir toplumun, bölgesel ve küresel düzeyde güçlü bir aktör olarak varlığını sürdürmesini mümkün kılacaktır.

İnsanı merkeze alan kuşatıcı ve kucaklayıcı bir anayasa hem ülkemizde, hem coğrafyamızda ve hem de tüm dünyada örnek bir anayasa olarak ülkemizin saygınlığını ve gücünü arttıracaktır.

Kaynakça

Zürcher, E. J. (2004). Turkey: A Modern History. I.B. Tauris.

Kymlicka, W. (1995). Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights. Oxford University Press.

Keyder, Ç. (1987). State and Class in Turkey. Verso.

Akyüz, Y. (2012). Türk Eğitim Tarihi. Pegem Akademi.

Buğra, A. (1994). State and Business in Modern Turkey. SUNY Press.

Habermas, J. (1996). Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy. MIT Press.

Arato, A. (2000). Civil Society, Constitution, and Legitimacy. Rowman & Littlefield.

Anderson, B. (1991). Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism. Verso.

Türkiye, ikinci yüzyılına girerken yeni bir paradigma ile kendini yeniden yapılandırmak zorundadır. Bu süreçte, kapsayıcı bir vatandaşlık anlayışı, toplumun değerleri ve evrensel hukuk ilkeleriyle uyumlu bir anayasa, ülkenin birliği ve dirliğinin garantisi olacaktır. Yeni Türkiye denklemi, ortak değerler etrafında birleşen bir toplumun, bölgesel ve küresel düzeyde güçlü bir aktör olarak varlığını sürdürmesini mümkün kılacaktır.

İstanbul 2 Nolu Barosu Başkanı Yasin Şamlı ile Adalet Üzerine: “Türkiye’de Kim, Kimi Yargılar?”

Muhammed Fatih YALÇINKAYA

Sn. Şamlı, bize vakit ayırdığınız için çok teşekkür ediyoruz. Sorumuza kritik bir sorundan başlayalım. Türkiye’de yargıya güvenin son yıllarda ciddi biçimde tartışıldığını görüyoruz. Sizce bu güven kaybının temel nedenleri neler ve bu tabloyu tersine çevirmek için ilk atılması gereken adım ne olur?

Yargıya güven her dönemde tartışılan bir konu olmuştur. Günümüzde de yargıya güven konusunda araştırmalar yapılmakta, kamuoyu araştırmaları yayımlanmaktadır. Bu araştırmaların sonuçlarına göre yargıya güvenin üzücü boyutlarda olduğu görülmektedir. Hemen belirtelim ki en temel sorun muhakeme sürelerinin uzunluğu olarak karşımıza çıkmaktadır. 39 yıldır bilfiil yargının içinde bulunan bir hukukçu olarak yargının sorunlarının çözümünün çok kolay olduğu kanaatindeyim. Bu sorunların çözümü için yapısal bazı değişikliklerin yapılması ve cesur adımların atılması yeterlidir. Siyasi irade ve yönetimde istikrar açısından baktığımızda bu dönem kadar bu sorunların çözümü için daha uygun bir dönem olmamıştır.

Çözüm önerilerinden önce bir hususa kısaca değinmek gerekir. Ülkemizde yargıya güveni incelerken yalnızca son yıllara veya günümüze değil, yargının yakın tarihine de kısaca bakmak bizi daha sağlıklı değerlendirme ve arzu edilen çözüme götürecektir. Yargıdaki çok ciddi (reform niteliğindeki) gelişmelere dikkat çekmezsek eksiklik değerlendirme yapmış oluruz. Zira yakın tarihimizde yargının çözülmesi imkânsız gibi görülen yapısal ve hatta rejim ile ilişkilendirilen temel sorunları çözülmüştür. Bu değişimlerin Türk yargı sisteminde dönüm

niteliğinde önemli değişimler olduğu önümüzdeki dönemlerde daha iyi anlaşılacak ve tarihe not düşülecektir.

Türk yargı sisteminde vesayeti besleyen en önemli sorunlardan biri yargıda iki başlılıktı. Zira 1960 darbesinden sonra Türk yargı sistemine; kuruluş ve usul kanunlarıyla, yerel ve yüksek mahkemeleriyle askerî yargı diye paralel bir yargı eklenmiş oldu. Bu iki başlılık 2017 yılına kadar devam etti. Askerî mahkemeler; disiplin mahkemeleri, askerî mahkemeler, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi şeklinde teşkilatlanmıştı. Hatta Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk darbe anayasası olan 1961 Anayasası, askerî yargıyı anayasal bir organ olarak düzenlemiştir. Yine bir darbe ürünü olan 1982 Anayasası da aynı anlayışla askerî yargıyı tahkim etmiştir. Askerî mahkemeler bazı durumlarda sivilleri de yargılamaktaydı. 16 Nisan 2017 tarihinde yapılan referandumla bu iki başlı yargıya son verilmiş oldu. Darbelerin önlenmesi ve vesayet odaklarının temizlenmesi anlamında bu gelişme devrim niteliğinde bir gelişmedir.

Yine Türk yargı sisteminin en önemli sorunlarından biri; 1960 darbecilerinin yaptırdığı 1961 Anayasası ile bir vesayet organı olarak ihdas edilen Anayasa Mahkemesiydi. Bu mahkeme; millî irade üzerinde Demokles'in kılıcı gibi duran, iktidar partilerini gazete kupürlerine istinaden hukuki olmayan gerekçelerle kapatmasıyla maruf ve meşhurdu. Anayasa Mahkemesinin bu durumu, iktidar partilerinin muktedir olamamasının en önemli sebeplerinden biriydi. Anayasa Mahkemesinin niteliğinin değiştirilmesi, bireysel başvuru hakkının getirilmesi, millî iradenin önündeki engellerin kaldırılması, vesayet kurumlarının ıslahı noktasında çok önemli bir gelişmedir.

Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kaldırılması da yargı açısından çok önemli bir adımdır. Zira DGM'ler, isminin tam tersine vesayet odaklarının tehlike gördüğü, daha çok vatanını milletini seven Türk vatandaşlarını

Anayasa Mahkemesinin niteliğinin değiştirilmesi, askerî yargının kaldırılarak yargı birliğinin sağlanması, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kaldırılması gibi çok ciddi adımlara rağmen yargıya güven neden istenilen seviyede değildir? Bu sorunun cevabını oluşturacak en önemli unsur muhakeme sürelerinin uzunluğudur.

Baromuzun çeşitli merkez ve komisyonları mevzuat çalışmaları yapmaktadır. Bu çalışmalar hem bizzat Adalet Bakanımıza hem de TBMM'ye sunulmaktadır. Örnek kabilinden ifade etmem gerekirse; Adalet Bakanımızın baromuzun bir programında müjdesini verdiği, gayrimenkul alım satımlarında avukat bulundurma zorunluluğu ve belli bir meblağın üzerindeki sözleşmelerde avukat imzası bulunması zorunluluğu, baromuzun projelerinden yalnızca iki tanesidir.

yargılayıp mahkûm eden mahkemelerdi. Zira gazete yazarlarına, o günkü Ceza Kanunu'nun 163. maddesinden cezalar vererek insanların sırf İslami görüşleri nedeniyle mahkûm eden, yıllarca yurt dışında kalmak zorunda bırakan mahkemeler bu mahkemelerdi. Bu mahkemelerin kaldırılması da çok önemli bir adım olmuştur.

Anayasa Mahkemesinin niteliğinin değiştirilmesi, askerî yargının kaldırılarak yargı birliğinin sağlanması, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kaldırılması gibi çok ciddi adımlara rağmen yargıya güven neden istenilen seviyede değildir? Bu sorunun cevabını oluşturacak en önemli unsur muhakeme sürelerinin uzunluğudur.

Sorunun çözümü için Adalet Bakanlığımız hedef süreler getirmiştir. Muhakeme süreleri sorununun çözümünde en büyük görev hâkimlerimize düşmektedir. Bakılan dava sayısının çokluğu, imkân yetersizliği gibi mazeretler, iyi gerekçelendirilip Bakanlıktan talepte bulunulduğu takdirde aşılamayacak sorunlar değildir.

Kanaatimce ülkemizde yargının yükünü yarı yarıya hafifletebilecek çözüm, tahkimin geliştirilmesidir. Tahkim denince yalnızca uluslararası tahkim anlaşılmamalıdır.

- Yargının yükünü hafifletecek,
- Muhakeme sürelerini kısaltacak,
- Yargı kararlarının kalitesini artıracak,
- Adaletin tesisinde önemli rol oynayacak

tahkim, millî tahkimdir.

Sosyal medya vasıtasıyla kamuoyunun yakından takip ettiği hukuk süreçlerinde, bilhassa toplum vicdanını zedeleyen ve "adalet nerede?" dedirten durumlar karşısında ne gibi hukuk sorunlarıyla karşılaşıyoruz?

Bazı davaların kamuoyuna mal olması bazen iyi sonuçlar verebilmektedir. Zira hem soruşturma aşamasındaki görevlilerin hem de muhakemede görev alan bütün hukukçuların daha hassas davranmaları sonucunu doğurabilmektedir. Bazı durumlarda ise muhakemede görev alan hukukçuları gereksiz baskı altına alabilmektedir. Zira kamuoyu sınırlı bilgi ve vicdanî kanaatle hareket eder. Hukukçular ise daha net bilgi, delil, mevzuat ve vicdana göre hareket eder. Kamuoyu, delilleri hiç bilmeden sırf dışarıya yansıyan sınırlı bilgilerle bir kanaate ulaşır ki bu kanaat çoğu zaman isabetli olmaz. Bazen de adalete ulaşımda mevzuat yetersiz kalabilir. Bu durumda da yeni kanunların gerekliliğinden bahsederiz.

Mevcut hukuk sistemimiz yoksulluk karşısında dezavantajlı vatandaşların durumuna dair eşitsizlikleri ne kadar telafi edebiliyor? Adaletin tesisinde kurumlarımız herkes için erişilebilir mi?

Ekonomik imkânı kısıtlı olan vatandaşlarımıza, barolar üzerinden CMK sistemiyle ve hukuk davalarında da adli yardım sistemiyle hukuki yardım yapılmak-

tadır. Baroların bu faaliyetleri, yargıya ve adalete erişim anlamında çok önemlidir. Baroların bu faaliyetlerinin ödemeleri devletimiz tarafından yapılmaktadır.

Devletimizin vatandaşına sunduğu hukuki hizmetler daha da artırılabilir. Koruyucu hukukçuluk kapsamında aile hukukçuluğu sistemi ihdas edilebilir. Aileler, bu yöntemle avukatlardan hukuki danışmanlık alabilir. Bu sayede mahkemelere intikal eden ihtilaf, yani dava sayısı azalır. İş yükü azalan mahkemeler, davaları daha kısa sürede bitirir. Mahkeme kararları daha gerekçeli, kaliteli ve adil olur.

Mevcut adalet sorunlarına karşın İstanbul 2. Barosu güçlü bir aktör olarak çözümün bir parçası olabilir mi? Bu minvalde barodaki genç avukatların eleştirileri yeni bir hukuk anlayışının temelini atabilir mi?

Baromuz, sorunları ve çözüm önerilerini yetkili kurum ve makamlara iletmektedir. Bu çalışmalarımız aralıksız devam edecektir. Çalışmalarımızın basında yer almamasının sebebi, sorunların ve çözüm önerilerinin basın veya sosyal medya mecralarında tartışılmasını değil, muhatap kurum ve makamlara doğrudan iletilmesini tercih etmemizdir.

Bu çalışmalarda genç avukat arkadaşlarımız da yer almaktadır. Baromuzun çeşitli merkez ve komisyonları mevzuat çalışmaları yapmaktadır. Bu çalışmalar hem bizzat Adalet Bakanımıza hem de TBMM'ye sunulmaktadır. Örnek kabilinden ifade etmem gerekirse; Adalet Bakanımızın baromuzun bir programında müjdesini verdiği, gayrimenkul alım satımlarında avukat bulundurma zorunluluğu ve belli bir meblağın üzerindeki sözleşmelerde avukat imzası bulunması zorunluluğu, baromuzun projelerinden yalnızca iki tanesidir.

Yine yıllarca süren boşanma davalarında, tarafların anlaştıkları konularda mahkemenin hüküm verip kesinleştirmesi; anlaşılamayan konuların tefriki ile yargılamaya devam edilmesini sağlayacak mevzuat değişikliği teklifi de baromuzun Bakanlığımıza sunduğu tekliflerdendir. Bilindiği gibi bir boşanma davasında; boşanma, velayet, maddi tazminat, manevi tazminat, nafaka gibi birden fazla ihtilaf olabilir. Süreç içinde taraflar bu ihtilafların çoğunda anlaşsa bile, anlaştıkları konuların karara bağlanması da anlaşamadıkları konulardaki kararı beklemektedir. Hâlbuki anlaşılan konularda karar verilip, anlaşamadıkları konuların tefriki ile davaya devam edilmesi hem tarafları hem de mahkemeyi rahatlatacaktır. Bu değişiklik, başta kadınlarımız olmak üzere vatandaşlarımız açısından ve sosyal açıdan büyük önem arz etmektedir.

Son olarak, Türkiye'de anayasa değişikliğine dair eleştiri ve çalışmalar toplumumuz nezdinde karşılık buluyor mu? Anayasanın değiştirileceğine dair haberler hukukun iyileştirileceğine ve adaletin tesisine dair inancı pekiştiriyor mu?

Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki bütün anayasalar olağanüstü zamanların anayasalarıdır. 1961 ve 1982 anayasaları ise doğrudan darbe ürünü anayasalardır. Özellikle darbe anayasalarının millet iradesini yansıttıkları söylenemez. Referanduma sunulmuş olması da bu sonucu değiştirmez. Zira milletin askerî yönetimin gitmesine mi yoksa anayasaya mı evet oyu verdiğini birbirinden ayırmak mümkün değildir.

Gelinen aşama itibarıyla, birçok değişiklik olmuş olsa da devletimizin bir darbe anayasası ile idare ediliyor olması milletimize ve devletimize yakışmamaktadır. Bu nedenle yeni, sivil, hak ve özgürlükleri esas alan bir anayasanın hazırlanıp referanduma sunulup yürürlüğe konması adeta zorunluluk arz etmektedir.

Sosyolojik anlamda bazı zorluklar taşısa da yeni bir anayasa yapılması için gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Bu çalışmalar, milletimizin iradesini temsil edecek iyi bir anayasa için kimlerin samimi olarak çalıştığını, kimlerin ayak sürüdüğünü, kimlerin karşı çıktığını bilmesi açısından da önemlidir.

Teşekkürler...

Adaletin Tahakkuku

Mustafa ESER

"Asil insan idrak ettiği bir öz sebebiyle saygı duyar, hayran kalır ve sever iken, bayağı insan bir araz sebebiyle küçümser ve aşağılar; kutsal duygusu küçümseme içgüdüsüne karşıttır; İncil "alaycılardan" yergiyle bahseder. Kutsal duygusu tüm meşru saygının özüdür; biz meşruluk üzerinde ısrar ediyoruz, çünkü mesele rastgele her şeye saygı duymak değil, bilakis saygıdeğer olana saygı duymaktır; "hakikatin hakkından daha üstün bir hak yoktur.""
Frithjof Schoun, Akıl ve Karakter

Hak kelimesinin kapı menteşesinin yuvasına tam oturması gibi fiziki uyumluluğu ifade eden bir anlamı var. Tam uyumlu olması dolayısıyla kemiklerin eklem yerleri de bu kelime ile ifade ediliyor. Yerli yerindelik, demek yani. Uyum olgusunun ifadesi. İki ya da daha fazla şeyin birbiri ile uyumlu hale getirilerek maksadı hasıl kılması, diyebiliriz. Maksadın hasıl olması süreçteki bütün parçaların aynı amaca mebni olmasını gerektirir. Bu parçalar bişuur olsalar bile maksada hizmet ederler. Bu da onların başka bir şuurluluk ile tertip edildiğine işarettir. Olması gereken şekilde olması gibi anlamlara da müsait bir kökü var kelimenin. Çivinin yerine çakılması ve hiç kıpırdamaması nedeniyle de değişmeyen, sağlam anlamları da veriliyor hak kelimesine.

Söylenenin, ifade edilenin, iddia edilenin vakıa ile uyumlu olmasına hak, bunu anlayan, tahlil eden, gerekirse dizen ve zapt eden zihni sürece ise tahkik deniyor. Haklı olmak insan için varoluşsal bir ihtiyaç. Zira insan kavi iradesi dolayısıyla diğer canlılardan ayrılıyor. İrade neticede bir tayin etme ameliyesi ile zuhur ediyor. İnsanın bu mezi-

yeti ile elde etmek istediği durum hak ile müsavi olmaktır. Bir başka deyişle yenileyelim iddiamızı: İnsan haklı olmak için mücadele ve mücahede eder. Haklı olmak, hakkın yanında olmak demektir. Haklı olmak, hak için olmak demektir. Haklı olmak bir küme değildir: içine girilir ve durağan bir mekanlılık ile meskun kalınır, değildir. Haklı olmak, salt doğruda olmak değildir; bilakis eylemlerin ya da fikirlerin yanlış olduğunda bu yanlış kabul edilip hatanın tashihi için mücadele edildiğinde de ulaşılabilen bir makamdır. Hak; eylemin, amelin, icranın hatta düşüncenin ve tefekkürün bir nizam ve eksen etrafında hareketini sağlayan ilkeliliktir. Bu bağlamda hak, hukukun konusudur. Hak, hareketin istikametidir, kendisi bir durak ve mekan değil; bir makamdır ki bu makam hukuki hassasiyeti elzem kılar.

Bir vakıanın gerçekleşmesini de aynı kökten türeyen tahakkuk kelimesi ile ifade ederiz. Tahakkuk, bir oluş halidir. Bu da bir faaliyet ve muamele alanıdır. Adalet tahakkuk eder. Adalet tahakkuk ederken bir durumdan başka bir duruma, bir halden başka bir hale geçiş vardır. Bu seyirdeki seyyar, bu seyahatteki seyyah, hallerin hakkını verme çabası çekiyorsa adildir. Adalet ehli olunca kişi; haklılık, hakka hizmet ve hak için, terkiplerinden birisi ile ifade edilir olur. İşte bu da onun kalbini mutmain, aklını mukni kılar. Bu varoluşsal ihtiyacın karşılanması yani varlığının anlamlı olması demektir.

Varlık ancak hak ile var olur. Varlık hiyerarşisinde iradesi ve inancı münasebetiyle diğer varlıklardan ayrılan insan, haksız olabilme imkan ve ihtimalinden dolayı haklı olmayı varlığının en tatmin edici amacı ve tezahürü bilir. İnsan, haklı oldukça mutmain olur. Haksızlık insanın tahammülde en çok zorlanacağı vakıa olarak okunur aynı insan tarafından. Haklılık dinamik bir dengeliliktir aynı zamanda. Zira uyum bir denge meselesi değil midir? Dengesi olmayan bir şeyin herhangi bir yere ya da duruma uyumlanması mümkün müdür? Adaletin tahakkuku hakların teslimi ise ve bu da en temel varoluşsal tatmin ise insanın haksızlıkta fail ya da meful olması tahammülü imkansız bir durum olur. Fail olması tevbe gerektirir meful olması ise şayet kendi elleri yüzünden ise tevbe; maruz kalması münasebetiyle oluyor ise kıyam ve cihad gerektirir. Her iki ihtimal de arzu edilir değildir. Ancak hakka inanmayan bir zihin için bu durum katlanılabilirdir hatta daha fecisi umursanmaz olabilir. Bu ise inanan ve erdemli olan ademoğluna yakışır bir duruş değildir.

Olmaması düşünülemez anlamına da gelen vacibu'l-vücud yani olması zorunlu varlık olan, hayali, vehmi ya da geçici olmayan; muhakkak ki el-Hak olan Allah'tır. el-Hak, zamandan ve mekandan münezzehtir. Zamana ya da mekana mahkum olan ya kemale ya da zevale doğru akar. Allah, zamanın ve mekanın haşa ve kella ne aşındırabildiğidir ne de kemale erdirebildiğidir. Dolayısıyla kevniyata dair bütün takdiri ve tasarrufu haktır. Haksızlık varsa o insandan kaynaklanır. Allah hatadan yani haksızlıktan da münezzehtir. Onun bütün muamelesi hak iledir ve haktır. Hak varsa orada adalet vardır: Hak yoksa adalet yoktur. Hak adaletin mayasıdır.

Adalet, yatay düzlemde vahdet ile dikey düzlemde ise tevhid ile neticelenir. Zira hak, adaleti mümkün kılar. İnsanın dikey düzlemdeki muamelesi kulluktur. Kulluğunu bihakkın yerine getiriyorsa kulluğunda adildir, demektir. Bunun adı tevhiddir. Tevhidin de bir yansıması olan yatay düzlemdeki bütün eşyaya dair muamelesinde adil ise bu durumu insanı diğerleri ile vahdet neticesine ulaştıracaktır. Tevhidin ve vahdetin paydası haklılık yani ilkeliliktir. Tevhidin de vahdetin de neticesi adalettir. Tekrar edelim: adalet, durağanlık değil; bilakis yüksek dikkatle donatılmış bir muamele makamıdır. Muvahhit ancak adalet ile muvahhit olur ve ancak adaletle muvahhit kalır.

Adaletin sarsılmaz şekilde hakkaniyetle olan insicamı ve bağı adil olma farziyesini icra etmekle mükellef insanın okuması dahası bu duruma hürmetle nazar etmesi gereken bir hakikattir. Bu nazardan ilhamla mesaisini bu hakikatin hayat ile ama özellikle kendi hayatı ile uyumlu olmasına çaba göstermesi insan için varlığının namusu olarak kabul edilecektir. Bahsedilen uyumluluk, uyuşuk ve amaçsız bir dolgu malzemesi olmaklık değildir elbette. Bulunan, bulunduğu yerdeki bulunma ve uyumu defaatle adil bir nazarla tahkik etmelidir. Bunu yapmayı ihmal ederse adaletin tahakkukunu bırakınız, zulmün taşıyıcısı olur da farkedemez durumunu.

Hercai bir cüretle diyelim bitterkrar demeye çalıştığımızı: Hakikat hakkında tahkikin tahakkuku yalnızca el-Hak için ve O'nun adına olursa muteberdir ve muhteremdir. O halde hak ehline selam, hak erlerine aşk olsun!

Devleti, Cemiyeti ve İnsanı Adalet Yüceltir

''Adalet mülkün temelidir.''
Hz. Ömer (r.a.)

Mucahid YILDIZ

İnsan münasebetlerinin en temel hususiyeti, birbirlerine karşı adil davranmalarıdır. Bunun ölçüsü eşitlik midir? Yani bir insanın muhatab olduğu her kişiye karşı eşit muamele etmesi midir? Bu mümkün müdür? Elbette bizim için evvel emirde müracaat edeceğimiz ölçü Kur'an ve Sünnettir. Hz. Rasul-ü Ekrem Efendimiz'in hayatında insanlar arasında hakkaniyet bakımından hiçbir ayrım yapmadığını görüyoruz. Ancak vazifeler mevzubahis olduğunda, ilahi hakkaniyet ölçüsü ile hareket ederek kişilere taşıyabileceklerinden fazlasını yüklemedi.

Hayatımızın tüm safhalarında adaletli olmak mecburiyeti vardır. Önce kendimize karşı adil olmak, yakınlarımıza veya belki de bir daha hiç karşılaşmayacağımız bir zata karşı dahi olsa adil muamele her zaman boynumuzun borcudur.

Devletlerin, cemiyetlerin ve dahi tüm insanların en büyük düşmanı adaletsizliktir. Bu üçünü de yücelten, hem maddi hem de manevi bakımdan yükseklere taşıyan en önemli mesele adalettir. "Zulüm ile abad olanın akibeti berbat olur" şeklinde bir söz vardır. Adaletten ayrılan, hem dünyada hem de ilahi adaletin vaki olacağı kıyamet gününde zelil olmaya mahkûmdur.

Bir devletin idaresinin ne kadar adalete bağlı olduğunu tesbit etmek çok zor değildir. Bu mevzuda en önemli kurum tabii ki devletin mahkemelerini teşkil eden adalet sistemidir. Buralarda hâkimlerin ve savcıların hukuka, hakkaniyete ne kadar bağlı olduklarına bakılarak o devletin ne kadar adil bir devlet olduğu gayet açık bir şekilde ortaya çıkar.

Düşünün bir ülkede, bir kişi mahkeme ediliyor, yolsuzluk yaptığı, rüşvet aldığı, hırsızlık yaptığı delillerle ısbatlanarak hapsediliyor. Daha

sonra ise devlet başkanı tarafından affedilerek serbest bırakılıyor. Bu durumda nasıl bir adaletten bahsedilebilir?

Bir başka misal; bir ülkede herhangi bir projenin plan programı sırasında devletin yetkili bir bakanı iken özel birtakım şirketlerle bağlantılı olarak zimmetine para geçirmekle suçlanan ve yargılanan bir zatın, hiçbir sebep gösterilmeden yargılanması durduruluyor. Daha sonra bu kişi, daha çok imkân ve mes'uliyet içeren daha yüksek dereceli bir makama getiriliyor. Burada da adaletten söz etmek ne kadar doğru olabilir?

Bir misal daha verelim; yine bakanlık yaparken bir kişinin doktorasını yazdığı yıllarda intihal yaptığı iddia edilmesine rağmen, bakanlıktan alınarak, bir büyük şehrin başına belediye reisi olarak tayin ediliyor. Bu durumda devletin ne kadar adil olduğu sorulmaz mı?

41 yıldır yaşadığım bu Almanya topraklarında, buraya ilk ayak bastığım günden bu yana geçen yıllar içinde adaletten giderek uzaklaşan ve bununla doğru orantılı olarak da hızla gerileyen bir devletin varlığını müşahede etmekteyim.

Yıllar önce bu ülkede insanlar arasında daha eşit bir muamelenin öne çıktığı bir cemiyet hayatı vardı. Sosyal adalet mefhumu cemiyet içinde daha çok tatbik ediliyordu. Yapılan işlerde, hizmetlerde insan ön plandaydı. Yani nizama 'her şey insan için' anlayışı hâkimdi. Günümüzde ise maalesef tüm dünyada görüldüğü gibi, küresel kapitalist-siyonist sistem 'önce insan' mefhumunu bir köşeye atarak 'önce para' ilkesini en başa geçirdi. Hatta artık böyle bir sıralama da yok. Her şey para için. Para ve onun getirdiği gücün dışındaki insanlık, adalet, dürüstlük, güzel ahlak ve benzeri mefhumlar bu sistem tarafından yok sayılıyor.

Adalet başta zikrettiğimiz gibi Hz. Ömer (r.a.) sözü ile mülkün, yani devletin temelini teşkil etmektedir. Devlet ise insanların bir araya gelerek meydana getirdiği cemiyetlerin birleşmesiyle ortaya çıkar. Yani devlet insanlardan müteşekkildir. O halde devlet binasının tuğlaları olan insanlar ne kadar adil ise devlet de o kadar adildir. Zira adliye mahkemelerinde hüküm veren hâkimler, iddia makamındaki savcıları ve suç zannıyla yargılanan kişileri savunan avukatlar, toplumun yetiştirdiği şahıslardır.

Kur'an-ı Kerim'de Rad Suresi 11. ayette Cenabı Hak, "Bir toplum kendisini değiştirmedikçe Allah onlarda bulunanı değiştirmez" buyurmaktadır.

İnsanın cemiyete faydalı, milletine ve devletine karşı adil bir kişi olması için, neslin muhafazası sebebiyle devlet mes'ul olmakla birlikte, evvelen Kur'an ve Sünnet dairesi içinde İslami bir terbiye almasından ana-babası mes'uldür.

Ebeveynlerin çocuklarını tamamen kendi hallerine bırakmaları, öz güvenleri gelişsin diyerek, doğruyu yanlışı öğretmemeleri asla kabul edilemez. Her konuda olduğu gibi çocuklarımızın eğitimi konusunda da önderimiz, rehberimiz Hz. Rasulu Ekrem Efendimiz örnek alınmalıdır. Şayet insanın serbest bir şekilde

yaşaması doğru olsaydı, hakla batılı birbirinden ayıran yani "Furkan" olan Kur'an-ı Kerim nazil olur muydu? Helal ve haramları insanlara bildirip açıklayan bir elçi gelir miydi?

Aslında fıtraten insan adil ve merhametli olarak dünyaya gelir. Ancak Allah'ın emrine karşı gelerek Hz. Adem (a.s.)'a secde etmeyen Şeytan (aleyhillane) insanları yoldan çıkarmak, fıtratından uzaklaştırmak için Cenabı Hak'tan kıyamete kadar mühlet istedi. İşte ebeveynin, cemiyetin ve devletin nesli muhafaza etmek için şeytan ve hizmetçilerine karşı çocuklarını muhafaza etmek mecburiyeti vardır. Bu hak-batıl savaşında insan kendini savunmayı önce ana-babasından öğrenir.

Netice itibariyle, trafikte, alışverişte, okulda, çarşıda, pazarda, hastahanede ve bilumum diğer yerlerde, hayatımızın her zamanında ve mekânında birbirlerine karşı adalet ve merhametli davranan insanların oluşturduğu bir devlette asla adaletsizlik ve zulüm olmaz. Bunun en güzel tarihi örneği Asrı Saadettir.

Ontolojik Bir Zorunluluk Olarak "Adalet" Hakikatin Tecelligâhında Doğruluk, Liyakât ve Eşitlik

Zehra TUNÇ

İnsanlık tarihinin kadim labirentlerinde, toplumsal nizamın ve bireysel tekâmülün koordinatlarını belirleyen en merkezî mefhum kuşkusuz "adalet"tir. Ancak adalet, seküler hukuk normlarına indirgenemeyecek kadar metafizik, salt bir vicdan muhasebesine hapsedilemeyecek kadar siyasidir. O, varlığın ritmini tayin eden kozmik bir denge; eşyanın yerli yerine koyulmasıyla vuku bulan ontolojik bir sükunettir. Bu kez sizinle adaletin dikey ve yatay düzlemlerdeki izdüşümlerini, semantik köklerinden sosyolojik tezahürlerine kadar uzanan bir perspektifle, üç temel sütun üzerinden kısaca teşrih edeceğiz.

Sevgili editörümüz Şehnaz Hanım bana konu "adalet" dediğinde aklıma ilk, aslında belki hiç aklımızdan çıkmaması gereken ve hepimizin zaten bildiği bir ayet geldi.

Dolayısıyla ilk sütun: *İstikamet Metafiziği; Emrolunduğun Gibi Dosdoğru Ol!*

Adaletin ilk ve son sarsıcı veçhesi, süjenin kendi varlık zemininde kurduğu sarsılmaz dürüstlüktür. Kur'an-ı Kerim'in Hud Suresi 112. ayetinde kristalize olan 'festekım kemâ umirte' ilâhi kelâmı, adaletin epistemolojik başlangıç noktasını tayin eder. Bu emir, sadece ahlakî bir öğüt değil, varoluşsal bir duruş biçimidir.

Doğruluk veya istikamet, zihni bulandıran sübjektif arzuların, hevâ ve hevesin, hakikatin berraklığı önünde diz çökmesidir. Akademik bir perspektifle bakıldığında buradaki 'dosdoğru olma' hali, Kant'çı kategorik imperatifin ötesine geçer; zira burada söz konusu olan, dışsal bir yasanın mekanik icrası değil, içsel bir inşanın tezahürüdür. Yani her yiğidin harcı değildir özetle. Adalet, önce 'bende" başlar. Kendi zaaflarına karşı adil olamayan, kendi iç dünyasındaki anarşiyi bastıramayan bir öznenin, makro kozmosta adalet tecelli ettirmesi imkânsız bir paradokstur.

İstikamet, doğrusal çizgiden ziyade, her türlü sapmaya, kırılmaya ve pragmatik kaygıya karşı gösterilen bir mukavemettir. 'Emrolunduğun gibi' olma şartı, ölçünün beşerî zaaflara göre esnetilmesini yasaklar. Bu, adaletin "mutlakiyetçi" karakteridir. Kişi, konjonktürün dayatmalarına rağmen hakikati eğip bükmeden ayakta tutabildiği ölçüde 'adil' sıfatına hak kazanır. Dolayısıyla adalet, statik bir durum değil, her an yeniden kazanılması gereken dinamik bir cihattır.

İkinci olarak: *Meritokrasinin Teolojik ve Sosyolojik Mütemmimi; Emanet ve Liyakât.*

Adaletin toplumsal dokudaki en hayati fonksiyonu, 'eşyanın ve makamın hakkını teslim etmek' şeklinde tebarüz eder. İslamî siyaset düşüncesinde ve klasik felsefede bu, 'emanetin ehline verilmesi' ilkesiyle teminat altına alınmıştır. Liyakât, adaletin ampirik dünyadaki en somut ölçütüdür. Değil midir? Tartalım.

Emanet kavramı, yetki ve salahiyetin bir mülkiyet değil, bir mesuliyet olduğunu ihsas eder. Bir makamın, o makamın gerektirdiği liyakatten yoksun ellere teslim edilmesi, sadece idari bir hata değil, ontolojik bir zulüm-

İstikamet, doğrusal çizgiden ziyade, her türlü sapmaya, kırılmaya ve pragmatik kaygıya karşı gösterilen bir mukavemettir.

Ayetin devamında yer alan 'zengin olsunlar, fakir olsunlar Allah onlara daha yakındır' ibaresi, sosyo-ekonomik statülerin yargısal süreci kontamine etmesine karşı çekilmiş ilahi bir settir, ihtardır.

dür. Zulüm, kelime anlamı itibarıyla 'bir şeyi ait olmadığı yere koymak' demek ise; liyakâtsizlik, adaletin zıddı olan zulmün kurumsallaşmış halidir.

Aristotelesçi anlamda dağıtıcı adalet (distributive justice), toplumsal ödüllerin ve görevlerin yetenek ve erdemle mütenasip bir şekilde paylaştırılmasını öngörür (dedikoduyla değil yani). Liyakâtin esas alınmadığı bir düzende, toplumsal vasat bir kast sistemine dönüşür. İltimas, akrabalık bağları veya ideolojik yakınlıklar üzerinden kurulan tahakküm ilişkileri, liyakât ilkesini aşındırarak toplumsal sözleşmeyi kadük bırakır. Adalet burada bir 'terazi' vazifesi görür; bu terazi, liyakati tartan, yetkinliği tescil eden ve toplumsal mobilizasyonu adil bir rekabet zeminine oturtan yegâne mekanizmadır, şirazesi kaymadıysa. Liyakatten sapma, lümpenleşmeyi ve vasatın tahakkümünü beraberinde getirerek medeniyetin çöküşünü hazırlayan en sinsi âmildir. Bu bahsi burada bırakalım.

Üçüncü ve son olarak değinmek istediğim; Hukuksal Simetri: Eşitlik ve Tarafsızlık.

Adaletin bana göre nihai ve en somut aşaması, hukuk önünde tam bir simetri ve tarafsızlığın tesis edilmesidir. Bu, adaletin subjektiviteden arındırılarak objektif bir normatifliğe dönüştüğü 'mizan' makamıdır. Nitekim Nisa Suresi 135. ayette tecelli eden şahadet ve adalet vurgusu, hukuki tarafsızlığın sadece bir prosedür değil, varoluşsal bir dürüstlük sınavı olduğunu ilan eder. Ayette zikredilen 'kendiniz, ana-babanız ve akrabanız aleyhinde de olsa'(tuttuğunuz takımı söylemiyorum bile) kaydı, adaletin duygusal ve kan bağına dayalı asabiyet zincirlerini kıran devrimci bir eşitlik deklerasyonudur.

Hukuk, ancak 'öteki' ile 'beri' arasındaki mesafeyi sıfırladığında adildir. Modern hukuk felsefesinde hukukun üstünlüğü (rule of law) olarak kavramsallaştırılan bu ilke, gücün yasallaşmasını değil, yasanın güçlenmesini

hedefler. Ayetin devamında yer alan 'zengin olsunlar, fakir olsunlar Allah onlara daha yakındır' ibaresi, sosyo-ekonomik statülerin yargısal süreci kontamine etmesine karşı çekilmiş ilahi bir settir, ihtardır. Bu, sınıfsal imtiyazların hukuk karşısında ontolojik bir hiçliğe indirgenmesi; yani tam bir 'hukuksal simetri' halidir. Lakin bu durum günümüzdeki pek çok meselede de gördüğümüz gibi aslında pratik bir karşılık bulmakta zorlanıyor. Oysa ayet bizi hem dünya hayatımız hem de ahiret hayatımızda adaletin tesisi için gerekli yönlendirmeler ile istikamet üzere olmaya iletmeli değil mi?

Eşitlik, herkesin aynılaştırılması değil; her hak sahibine hakkının, herhangi bir dışsal mülahazaya (veya dedikoduya) yer bırakmaksızın teslim edilmesidir. Tarafsızlık, yargısal bir teknik olmanın ötesinde, toplumsal barışın psikolojik zeminidir. Eğer bir toplumda bireyler, ait oldukları sınıfsal veya hısımlık bağlarının, etnik veya dini kimliklerinin hukuk karşısında bir koruma zırhı ya da pranga yaratacağına inanıyorlarsa, orada adaletten değil, ancak güçlünün retoriğinden bahsedilir. Hakiki adalet, iskandilini dikey bir hiyerarşiye değil, yatay bir eşitlik düzlemine indirir. Böylece mülk, rantiye ve asabiyetin tahakkümünden azade kılınarak hakikatin emrine verilir. Adaletin bu veçhesi, keyfiyeti sükût ettirir, irade-i külliyeyi ferdî iradelerin üzerinde konumlandırır.

Netice-i kelâm;

Adalet; bireyde istikamet, toplumda liyakat, hukukta ise eşitlik olarak tecelli eden bölünmez bir bütündür. Bu üç sütundan birinin sarsılması, tüm toplumsal yapıların çökmesiyle eşdeğerdir. 'Dosdoğru ol' emrine riayet eden insan, emaneti ehline veren toplum, tarafsızlığı şiar edinen yönetici; adaletin yeryüzündeki gölgesidir. Adalet, bir lütuf değil, varlığın borcu, hakikatin nefesi ve insanlığın en soylu davasıdır. Onu korumak, sadece yasaları korumak değil, insan kalabilme onurunu müdafaa etmektir.

Elbette her zaman olduğu gibi bir dua ile nihayetlendirelim:

Rabbimiz emrettiği gibi dosdoğru olabilmeyi, her adımda nefsimizi sorgulayabilmeyi, istikamet üzere ayaklarımızı sabit tutabilmeyi nasip etsin.

Eşitlik, herkesin aynılaştırılması değil; her hak sahibine hakkının, herhangi bir dışsal mülahazaya (veya dedikoduya) yer bırakmaksızın teslim edilmesidir. Tarafsızlık, yargısal bir teknik olmanın ötesinde, toplumsal barışın psikolojik zeminidir.

Avukat Muhammed Fatih Yalçınkaya'ya *Hukuk Akademi*'yi Sorduk

İNSİCAM

İnsan ve Medeniyet Hareketi Hukuk Birimi sorumlusu ve Hukuk Akademi Programı Genel Koordinatörü Avukat Fatih Yalçınkaya ile Hukuk Akademi'yi ve hukukçu gençlerin adalet ve hukuka dair beklentilerini konuştuk.

Klasik hukuk fakültelerindeki eğitimden farklı olarak katılımcı gençlere ne gibi kazanımlar verebilmeyi öngörüyorsunuz?

Güncel hukuk sorunlarına karşın pratikte, sahada karşılığı olan felsefi sorunlar da ele alınıyor mu? Gençler bilhassa yaşadıkları adalet sorunlarını fikri düzlemde nasıl yorumluyor?

Mezunlarınızı hayata hazırlamada, birer hukukçu olarak yetiştirmede, öncelikli olarak hangi değer ve yargılara yöneliyorsunuz?

Son olarak, Türkiye'deki mevcut hukuk sisteminin çıkmazları, eksiklikleri yahut sorunlarına karşın Hukuk Akademi gibi programlar bir cevap üretebilir mi? Uzun vadede düşünüldüğünde hukuk eğitimine destek veren çalışmalar çözüm üretim süreçlerine ne kadar katkı sağlar?

Öncelikle Hukuk Akademi Programına katılan genç hukukçulara ve programda emeği geçenlere teşekkür ederek başlayalım. Yolları açık olsun. Sn. Yalçınkaya, okurlarımız için kısaca Hukuk Akademi nedir? Nasıl teşekkül edildi ve programın amaçları nelerdir, kısaca bahsedebilir misiniz?

Bizler de bu röportajda teveccüh göstererek düşüncelerimizi paylaşma imkânı sunan İnsicam ekibine ve emeği geçen herkese teşekkür ederiz. İkinci yılını tamamlamak üzere olduğumuz ve ilk mezunlarını verecek Hukuk Akademi, hukuk fakültesi öğrencilerine yönelik olarak İnsan

ve Medeniyet Hareketi bünyesinde hayata geçirilen kapsamlı bir kariyer ve şahsiyet gelişim programıdır. Bu programın fikrî temeli, adalet ile ilim arasındaki ayrılmaz ilişkiye dayanır. Biz adaleti ilmin ameli, ilmi ise adaletin inşa edici harcı olarak görüyoruz. Bu sebeple hukuku yalnızca teknik bir disiplin olarak değil; adalet, merhamet ve medeniyet tasavvuruyla yoğrulmuş bütüncül bir hayat anlayışı olarak ele alıyoruz.

İnsan ve Medeniyet Hareketi'nin yarım asrı aşan tecrübesi, bu programın kurumsal ve fikrî altyapısını oluşturmaktadır. Hareketin insanı ilim, kültür ve sanat ekseninde inşa etme anlayışı, Hukuk Akademi'de hukuk öğrencisini çok yönlü bir şekilde yetiştirme hedefiyle somutlaşmıştır. Amacımız, yalnızca mesleki bilgiyle donanmış hukukçular değil; aynı zamanda adaletin ihyasına talip, hakkın müdafaasını şiar edinmiş ve insan onurunu merkeze alan hukukçular yetiştirmektir.

Programın klasik hukuk fakültesi eğitiminden farkı nedir, gençlere ne kazandırmayı öngörüyorsunuz?

Bugün ülkemizde hukuk fakültelerinde 4 yıllık eğitim sürecinde ağırlıklı olarak pozitif hukuk aktarılmaktadır. Kanun metinleri ezberletilmekte, pratikler incelenmekte; ancak çoğu zaman "neden" sorusu ihmal edilmektedir.

Hukukçular olarak kendimize sorduğumuz; Her yasal olan gerçekten helal midir? Neden adalet? Hukuk kimin içindir? Hukuk insanı nasıl şekillendirir ya da şekillendirilmelidir, gibi sorular göz ardı edilerek; çoğunlukla eğitim sürecinin dışında bırakılmaktadır.

Hukuk Akademi tam da bu boşluğu doldurma iddiasındadır. Biz, modern hukuku İslam düşüncesinin köklü perspektifiyle birlikte değerlendirmeyi öğretiyoruz. Bu yaklaşım, mevcut sistemi daha derin bir medeniyet tasavvuru içinde sorgulamak ve geliş-

Biz adaleti ilmin ameli, ilmi ise adaletin inşa edici harcı olarak görüyoruz. Bu sebeple hukuku yalnızca teknik bir disiplin olarak değil; adalet, merhamet ve medeniyet tasavvuruyla yoğrulmuş bütüncül bir hayat anlayışı olarak ele alıyoruz.

tirmeye talip olmak demektir. Öğrenci arkadaşlarımıza yalnızca hukuki yetkinlik değil, aynı zamanda güçlü bir hukuki ve ahlaki karakter kazandırmayı hedefliyoruz. Hukuku bir meslekten öte, bir mesuliyet alanı olarak idrak eden hukukçular yetiştirmek temel gayemizdir.

Bu kapsamda da farklı hukuk alanlarında ihtisaslaşmış avukatları, hâkimleri, savcıları ve akademisyenleri öğrencilerimizle bir araya getiriyoruz. Böylece adaletin tesisine hizmet eden bu farklı meslek gruplarının bakış açılarını, tecrübelerini ve mesleki yaklaşımlarını doğrudan öğrencilerimize aktarma imkânı sunuyor; teorik bilgi ile sahadaki pratiği bütünleştiren çok yönlü bir perspektif kazandırmayı hedefliyoruz.

Güncel hukuk sorunlarının felsefi boyutları ele alınıyor mu? Gençler adalet sorunlarını fikri düzlemde nasıl yorumluyor?

Bu mesele, programımızın merkezinde yer almaktadır. Sahada karşılaşılan adaletsizlikler — uzun tutukluluk süreleri, cezalandırmada caydırıcılığın eksikliği, avukatlara yönelik baskılar, mağdurların seslerini duyuramaması, kısas olgusuna ihtiyaç — yalnızca teknik aksaklıklar değil; aynı zamanda derin ahlaki ve felsefi krizlerin tezahürleridir.

Gençler bu durumu açıkça hissediyor. Artık sadece hukuki araçları öğrenmekle yetinmeyen bir nesil var. “Neden bu kadar haksızlık var?”, “Adalet neden bu kadar erişilmez görünüyor?”, “İnsan onurunun hukuk sistemindeki yeri nedir?” gibi sorularla yüzleşiyorlar. Biz bu sorgulamayı derinleştirmeyi amaçlıyoruz.

İslam hukuku geleneğinin hak, maslahat, zaruret ve adalet kavramları etrafında ürettiği zengin birikimi günümüz meseleleriyle buluşturuyoruz. Genç hukukçuların zihinsel dünyası bu köprüyü kurmaya son derece açık.

Mezunlarınızı yetiştirmede öncelikli olarak hangi değer ve yargılara yöneliyorsunuz?

Öncelikle şunu söylemek gerekir: Biz mezun yetiştirdiğimizi değil, adalet kavramını içselleştiren adil hukukçular yetiştirmeye çalıştığımızı düşünüyoruz. Teknik bilgisi güçlü ama ahlaki omurgası zayıf hukukçular zaten mevcut sistemin içinde bol bol üretiliyor.

Bizim önceledeğimiz değerler şunlardır:

Her şeyden önce Allah›ın Adl sıfatına olan inanç ve bu inancın hukukçunun duruşuna, tavrına, kararlarına sinmesi.

İnsan onuruna saygı.

Hakkı savunmakta kararlılık,

Mağdurun yanında durmakta cesaret.

Ve bir de şunu eklemeliyim: Samimiyeti ve gayreti önceliyoruz. Sonuç her zaman bizim elimizde olmayabilir; ama o davayı en iyi şekilde taşımak, o mağdurun sesini en güçlü şekilde yükseltmek bizim mesuliyet alanımızdır. Takva ekseninde bir hukukçu profili tahayyül ediyoruz; dünyalık hesapların değil, vicdanın yönlendirdiği bir profil.

Takva ekseninde bir hukukçu profili tahayyül ediyoruz; dünyalık hesapların değil, vicdanın yönlendirdiği bir profil.

Hukuk Akademi gibi programlar mevcut hukuk sisteminin sorunlarına cevap üretebilir mi?

Bu soruya hem gerçekçi hem de umutlu bir perspektiften cevap vermek isterim. Sistematik sorunların çözümü, kuşkusuz tek programın kapasitesini aşan bir mahiyet taşır. Yargı bağımsızlığı, kurumsal dönüşüm ve mevzuat reformu gibi başlıklar, doğrudan yapısal nitelik arz eden meselelerdir.

Ancak şu hususu özellikle vurgulamak gerekir: Hiçbir yapısal dönüşüm, onu taşıyacak insan unsuru olmadan kalıcı hâle gelemez. Hukuk Akademi, öncelikle insanı inşa etmeyi merkeze alır. Adalet bilinci yüksek, medeniyet perspektifi güçlü ve hakkı söyleme cesaretine sahip hukukçular yetiştiğinde; bu nesiller zamanla kurumları da mevzuatı da dönüştürme kudretine sahip olacaktır.

Bu noktada Kur'an-ı Kerim'in ortaya koyduğu adalet tasavvuru bizim için yol göstericidir. "Kısasta sizin için hayat vardır" (Bakara, 179) ayeti, adaletin yalnızca bir ceza mekanizması olmadığını; aksine toplumsal düzeni, hakkaniyeti ve hayatı koruyan temel bir ilke olduğunu ifade eder. Dolayısıyla bizim inşa etmeye çalıştığımız hukukçu profili, bu derin adalet anlayışını idrak eden ve onu hayata taşımaya talip olan bir bilinçle şekillenmektedir.

Bu süreç elbette uzun soluklu bir yürüyüştür. Ancak İnsan ve Medeniyet Hareketi'nin yarım asrı aşan tecrübesi, sabırla yürütülen bu tür inşa süreçlerinin netice verdiğini göstermektedir. Biz de aynı kararlılık, gayret ve tevekkül ile yolumuza devam ediyoruz.

Bu röportaj vesilesiyle İNSİCAM›a ve kıymetli okurlarına teşekkür etmek istiyorum. Hukuk Akademi›yi ve bu yolda taşıdığımız davayı daha geniş bir kesimle paylaşma imkânı bulduk; bundan büyük memnuniyet duyuyorum.

Emeği geçen tüm kardeşlerime, programa gönül veren genç hukukçulara ve bu uzun soluklu yürüyüşte omuz omuza durduğumuz herkese şükranlarımı sunuyorum. Adaleti ihya etmek, hakkı savunmak ve insan onurunu korumak yolunda attığımız her adımın karşılığını bulacağına inancım tam. Allah yar ve yardımcımız olsun.

Teşekkür ediyoruz, yolunuz açık olsun.

Sistematik sorunların çözümü, kuşkusuz tek programın kapasitesini aşan bir mahiyet taşır. Yargı bağımsızlığı, kurumsal dönüşüm ve mevzuat reformu gibi başlıklar, doğrudan yapısal nitelik arz eden meselelerdir.

Mevsim Kara Kış

Elif ÇEVİK

"İşte bir zavallı yürüyor. Nereye gidiyor? Şimali, şarkı, cenubu yani hiçbir mabedi olmayan şehirde nereye gidiyor?"[1]

1939 Erzincan depremine dair kaydedilen görüntülerde, yıkık dökük binaların arasında karla kaplı yollarda beliren bir adamcağızı, anlatıcı böyle tarif ediyor. 27 Aralık gecesi 7,9 şiddetiyle tam elli iki saniye boyunca sallanan memleket, -30 derece soğukta bir felakete uyanır. Toprak adeta yarılmış, evleri, anneleri, babaları, evlatları yutmuştur. Geriye kalanları ise paltosuz, örtüsüz, aç ve şaşkın bir halde sokaklara savurmuştur. Bu dehşetli manzarayı tarife yetecek kelime bulmak mümkün değildir ancak anlatıcı gördüklerini anlatmaya devam eder:

"Ankaz (enkaz) kaldırılıyor. Harabeler düzeltiliyor. Bir yaralı çıkarılıyor. Bir bedbaht, bin bedbaht aranıyor! Kar hâlâ hırsını dindirmedi. Hâlâ ankaza (enkaza) kefen olmak istiyor. İşte müddeiumumi. Mahkumların başında sağa sola emirler veriyor. Müddeiumumi kar altında çalışıyor. Cemiyete karşı işledikleri ufak kusurların cezasını çeken zavallı mahkumlar, şimdi tabiata namus dersi vermeye uğraşıyorlar."

Kader hükmünü vermiş, müddeiumumi ve mahkumlar aynı enkazın içinde aynı soğuğa teslim olmuştur. Kar, suç ile ceza arasındaki çizginin üstünü örtmektedir. Anlatıcının işaret ettiği o adam ise, Savcı Yusuf İzzet Akçal'dan başkası değildir.

Peki, seksen yedi yıl önce yaşanmış bir deprem bugün bize ne söyleye-

1 Bknz. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Film Mirasım Arşivi, Erzincan Depremi (1939). https://filmmirasim.ktb.gov.tr/tr/film/erzincan-depremi-1939

bilir? Üstelik henüz yaraları tam olarak sarılamamış 6 Şubat depreminin acı hatırası hâlâ hafızamızda bu kadar tazeyken... Tam da bu sorunun eşiğinde, Kara Kış adlı dizi, bizi Erzincan depreminin ve o savcının hikayesinin izini sürmeye davet ediyor. Zira İzzet Akçal'ın hayat tecrübesi, geçmişin enkazı üzerinden adaletin kim için, ne zaman ve hangi güç ilişkileri içinde tecelli ettiğini sorgulatan çarpıcı bir soruya dönüşüyor. Bu yönüyle Kara Kış, saklı kalmış bir hayat hikâyesini gün yüzüne çıkarırken, adaletin kırılganlığını da tarihin farklı eşiklerinde yeniden düşünmemize vesile oluyor.

Tabii platformunda yayınlanan, yönetmen koltuğunda Levent Onan'ın oturduğu Kara Kış dizisinin senaryosu Meriç Demiray, Cenk Boğatur ve Ahmet Kurt imzasını taşıyor. Başrolünde ise Murat Yıldırım'ın yer aldığı sekiz bölümlük yapım, 1939 Erzincan depremi ile başlayıp Türk siyasi tarihinde önemli bir yere sahip olan Savcı Yusuf İzzet Akçal›ın gerçek hayat hikayesini takip ederek yakın tarihimize ışık tutuyor.

"Tarihimizin en zorlu dönemlerinden birinde, felaketin tam ortasında adaletin sarsılmaz iradesini ayakta tutan Cumhuriyet Savcımız Yusuf İzzet Akçal'ın memleket sevdasını, milletine bağlılığını ve vazife anlayışını yansıtan "Kara Kış" dizisini, toplumsal hafızamız adına çok kıymetli buluyorum. TRT'nin dijital platformu tabii'de yayımlanacak bu yapım, hukukçu bir meslektaşımızın en ağır koşullar altında inisiyatif alarak omuzlarındaki kamu sorumluluğunu nasıl büyük bir dirayetle taşıdığını gözler önüne sermektedir."

Bu övgü dolu sözler, Sayın Akın Gürlek'e ait. Bir sanat eserine dair Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan gelen değerlendirmeler alışıldık sayılabilir. Zira ortada estetik bir üretim vardır. Ancak bu kez sözü alanın Adalet Bakanı olması, üstelik vurgusunu doğrudan "kamu sorumluluğu" ve "mesleki dirayet" üzerine kurması, dizinin temasını daha belirgin kılıyor: Adalet. O sebeple biz de Kara Kış'ı bu eksen üzerinden okumaya çalışacağız. Bunun için de odağımızı hikâyenin merkezine, enkazın ortasında karla kaplı sokaklarda dolaşan o isme, Yusuf İzzet Akçal'a çevireceğiz.

İzzet Akçal, dizide karşımıza Cumhuriyet savcısı olarak çıkar.

Tabii platformunda yayınlanan, yönetmen koltuğunda Levent Onan'ın oturduğu Kara Kış dizisinin senaryosu Meriç Demiray, Cenk Boğatur ve Ahmet Kurt imzasını taşıyor. Başrolünde ise Murat Yıldırım'ın yer aldığı sekiz bölümlük yapım, 1939 Erzincan depremi ile başlayıp Türk siyasi tarihinde önemli bir yere sahip olan Savcı Yusuf İzzet Akçal'ın gerçek hayat hikayesini takip ederek yakın tarihimize ışık tutuyor.

Görevli olduğu Erzincan cezaevinde mahkumlar isyan çıkarmışlardır. Vaziyeti öğrenmek ve meseleyi çözmek için mahkumlarla görüşür. Mahkumlar cezaevi koşullarından şikayetçidir. Görüş izinleri yoktur, koğuşlar haraptır, yemekler küflüdür ve dayak vardır. Özetle mahkumlara yapılan muamele insani değildir. Şikayetleri önce dinleyip sonra adalet tartısında tartan savcı, mahkumlara karşı disiplini korumak için "*Devlet suçlunun cezasını gözü kör keser. Suç işlemesen burada olmazsın,*" gibi sözler söyleyerek isyanın bir bedeli olacağını belirtir. Ancak koğuştan ayrıldıktan sonra *"Devletin bir görevi de infazını yatan yurttaşına usulünce sahip çıkmaktır, eziyet etmek değil,"* diyerek cezaevi müdürünü sert bir dille uyarır ve şikayetlerin giderilmesini sağlar.

Dizinin bu ilk sahnesinde İzzet Akçal'ın adalet anlayışının ipuçlarını yakalamaya başlarız. Savcının mahkûmlarla kurduğu diyalog, ilk bakışta sert ve devlet merkezli bir yerden konuşur. Hukuku bir disiplin aygıtı olarak sahiplenir. Fakat bu sertliğin hemen ardından gelen ikinci tutumda merhameti, vicdanı görürüz. Bu çift yönlü tutum, karakterin temel gerilimini açığa çıkarır: Akçal, adaleti otorite ile merhamet arasında kurmaya çalışan bir devlet adamıdır. Tam da bu yüzden sahne, adaletin tek boyutlu bir erdem değil, güç, sorumluluk ve vicdan arasında sürekli yeniden kurulan bir denge olduğunu gösterir. Dizi ilerledikçe bu dengenin ne kadar kırılgan olduğu daha da görünür hâle gelecektir.

Aynı gecenin ilerleyen saatlerinde felaket bütün ağırlığıyla vuku bulur. Erzincan, görülmemiş bir sarsıntıyla yerle bir olur. Eşi ve çocuklarıyla birlikte enkaz altında kalmaktan son anda kurtulan Savcı İzzet Akçal, vakit kaybetmeden dışarı çıkar; şehri dolaşır, yıkımın boyutlarını anlamaya çalışır. Yüksek bir tepeden baktığında gördüğü manzara nettir: Erzincan yoktur. Telgraf hatları kesilmiş, dış dünyayla bağlantı kopmuştur. Binlerce insan, kara kışın soğuğunda enkaz altında yardım beklemektedir. Ayakta kalan tek bina ise tren istasyonudur. Olağanüstü hâl toplantısı da burada yapılır. Toplantıya başkanlık eden vali yardımcısı ertesi gün vali gelene kadar hiçbir şey yapılmayacağını söyler. Bu büyük felaket karşısında büyük kararlar almaktan imtina edilecektir. Halbuki olağanüstü haller olağanüstü kararlar gerektirir...

İşte bu noktada Akçal, hukuk metinlerinde yazılı olmayan bir karar verir. Enkaz altındakilere ulaşabilmek için mahkûmları, her akşam cezaevine dönmeleri şartıyla şehre salacaktır. Bu, "kamu sorumluluğu" ile "mesleki dirayet"in sınırlarını zorlayan olağanüstü bir tercihtir. Dizi boyunca anlatıcı konumunda olan gazeteci Seyfi Bey, vakayı şöyle aktarır:

"Yıllar sonra o geceyi konuştuğumuzda kararını daha istasyondan çıkmadan verdiğini söyledi. Mesele bir evladın babasız, bir babanın evlatsız kalmasıydı. Ve geçen her dakika, bir nefesin kesilmesi, bir yürek atışının durması demekti. Onlar savaş yaşamışlardı. Yoktan bir ülke yaratmışlardı. Gerektiğinde risk almayı, gerektiğinde tehlikenin içine dalmayı, gerektiğinde canlarını ortaya koymayı bilen ve bundan bir an bile imtina etmeyen bir kuşaktı. Konu kendini

AKŞAM

Erzincan vilâyeti ile Kemah bir enkaz yığını halini aldı

Binlerce ev yıkıldı, yangınlar çıktı, pek çok ölü ve yaralı var

Erzincan halkının mühim bir kısmı öldü. Tokat, Ordu, Refahiye, Sivas ve Samsunda ölü ve yaralıların sayısı henüz tam olarak tesbit edilemedi

Dahiliye ve Sıhhiye Vekilleri bu sabah Erzincana hareket ettiler

Reisicümhurun telgrafı

Şimendifer hatları bazı noktalarda bozuldu

İnsan zayiatı hakkında alınan ilk haberler

feda etmekse, konu yedi yaşından beri okuduğu okulları, mesleğini feda etmekse, zaman feda zamanı ise şimdi sıra ondaydı."

Nitekim öyle de yapar. Savcı İzzet Akçal imtina etmez ve cezaevine giderek mahkumlara bir konuşma yapar. Ellerine kazma kürekleri alan mahkumlar şehrin dört bir yanına dağılırlar. Savcı ise mahkumlardan kurduğu küçük bir ekiple derhal telgraf direklerini tamire koyulur ve Ankara'ya durumu iletmeye muvaffak olur. Çünkü bilir ki felaketin büyüklüğü anlaşılmadıkça yardım da gelmeyecektir.

Bu süre zarfında istasyona gelen vali ise yıkımın büyüklüğünden çok, sorumluluğun ağırlığıyla meşguldür. Mahkumların sokaklara salınmasına tepki gösterir: *"Peki bu insanlar ülkenin dört bir yanına dağılıp cinayet işlemeye başlarsa ne olacak? Bunun hesabını verebileccek misiniz?"* diye sorar. Savcının cevabı tereddütsüzdür: *"O bir ihtimaldir sayın valim. Enkaz altında yardım bekleyen biçarelerse gerçek. İhtimale karşı gerçeği tercih ettim."* Bunun üzerine vali: *"Ben sorumluluk almam. Bu gece o mahkumlar cezaevine gider kahraman olursunuz; yok gitmezler sürgün olur sürünürsünüz. Belki de onlarla beraber cezaevine gidersiniz,"* diyerek meseleden kendini geri çeker. Sorumluluk almaktan kaçınan bir idare ile risk alarak harekete geçen bir adalet anlayışı karşı karşıya durur. Böylece Kara Kış, adaletin kimi zaman kanundan önce, karar anındaki cesarette tecessüm ettiğini de hatırlatır.

Nitekim mahkumlar, savcının bu güvenini boşa çıkarmaz. Gün boyunca enkaz altında can arayan o insanlar, akşam olduğunda eksiksiz biçimde cezaevine geri dönerler. Depremde kendi evi de yıkılan Akçal da geceyi mahkumlarla birlikte koğuşta geçirmeyi tercih eder. Bu tercih, yalnızca bir dayanışma değil, aynı zamanda kurduğu adalet anlayışının fiili bir karşılığıdır. O gece koğuştaki bir mahkumla arasında geçen kısa bir diyalog, bu dönüşümü çarpıcı biçimde görünür kılar:

"Bir şey sorucam sana. Biz, yani mahkumlar, kaç kişi kurtardık?"

"Bini geçti. Son gelen rakamlara göre."

"Vay be, bin... Bin kişi ha... Bin kişi nefes alıyor hâlâ, mahkumlar sayesinde..."

"Aynen öyle."

"Teşekkür edicem sana. Biz öyle faydasız olduğumuza inandırılmışız ki. Yani bunca insanı kurtardıktan sonra bunu biz mi yaptık diye bir türlü inanamadık. Mahkumun gözüne fer, yüreğine ateş geldi. Sen bizi iyi insan olduğumuza, olabileceğimize inandırdın. Sağ ol."

Bu diyalog, Kara Kış'ın en çarpıcı kırılma anlarından biridir. Çünkü mesele artık yalnızca kurtarılan can sayısı değil, "suçlu" kimliğinin nasıl kurulduğu ve nasıl çözülebildiğidir. Suç üzerine yapılan tartışmaların önemli bir kısmı, bireyin işlediği fiilden ziyade o fiil etrafında inşa edilen kimlikle ilgilidir. Mahkumun "biz öyle faydasız olduğumuza inandırılmışız ki" cümlesi, tam da bu noktaya temas eder. Suç, sadece bir eylem değil, zamanla insanın kendini algılama biçimine dönüşen bir etkilettir. Bu sahnede kırılan şey de tam olarak

ADNET MUKLİM TEMEL-DİR

TOZLU DOSYALAR ARASINDA

YAZAN: BAHA AKEL

Kentlilerin büyük bir bölümü yıkıntılar altında kalan ölülerin yüzüklerini, bileziklerini ve altın dişlerini çalmaya kalkışmışlardı

Erzincan depreminde yağmacıları ele geçirmede mahkûmların büyük katkısı oldu

İş esası üzerine kurulmuş cezaevleri, bütün dünyaya örnek olmuşlardır. Ama nedeni bilinmez, tıpkı köy enstitüleri gibi yavaş yavaş yozlaştırılmış ve unutulmaya terkedilmişlerdir

Geldi Milli Korunma

İnşaat Cezaevi'nin mahkûmları, büyük bir özveriyle çalışarak yağmacılarla firsatçıları yakalayıp kolluk kuvvetlerine teslim ettiler

Fatih Sultan Mehmet örneği

Hazırlıksız mahkumlar

VEFAT – BAŞSAĞLIĞI

MEHMET CELALETTİN ÖKTEMER

VEFAT

CEMİL FENMAN'ı

VEFAT

TAHSİN DRAMAN

bu etikettir. Enkaz başında hayat kurtaran mahkum, ilk kez kendini suç üzerinden değil, fayda üzerinden tanımlar. Dolayısıyla bu sahnede adalet, tanıma ve yeniden tanımlama gücüne dönüşür.

Suçluluğu sabitleyen şey gerçekten bireyin kendisi midir, yoksa ona sürekli aynı yerden bakmayı sürdüren toplumsal düzen midir?

Bu açıdan sahne, klasik ceza anlayışının dışına taşar. Çünkü cezaevi, genellikle bireyi toplumsal hayattan koparan ve suç kimliğini pekiştiren bir mekân olarak işler. Oysa burada tam tersi bir süreç yaşanır. Toplumdan dışlananlar, toplum için vazgeçilmez bir role bürünür. Bu da şunu düşündürür: Suçluluğu sabitleyen şey gerçekten bireyin kendisi midir, yoksa ona sürekli aynı yerden bakmayı sürdüren toplumsal düzen midir? Dizi, bu soruyu doğrudan sormaz ama o kısa diyalogda cevabı izleyiciye sezdirir.

Gecenin ilerleyen saatlerinde savcı, bir masa etrafında toplanan mahkumların hikayelerini dinlemeye başlar ve bu kez çözülme savcının iç dünyasında yaşanır. Çünkü dinlediği hikâyeler, cezanın soyut dilini yavaş yavaş insanın somut gerçekliğiyle çatıştırır. Öyle ki mahkumların arasında hiçbir suçu olmayan ancak bir suçu üstlenmek zorunda kalan masum biri bile vardır. O sebeple savcı o güne kadar kabul ettiği suç ve suçluya dair inançlarını sorgular ve yaşadığı bu içsel dönüşüm, sözlerine şu şekilde yansır:

"Konu adalet olunca, bize kimsenin gözünün yaşına bakmamayı öğrettiler. Ama hem kurtarmalarda hem bu gece suçun arkasındaki insanı gördüm. Bir insanın hükmünü vermek için sadece suçu değil; o suçu, o insana götüren yolu da iyi bilmek lazım. Gerçekten adaletli olabilmek için bu lazım."

Bugün "suça itilen çocuk" tartışmalarını düşündüğümüzde de, önleyici tedbirlerin ve bütüncül yaklaşımın ne kadar gerekli olduğu herkesçe kabul edilir. Ancak buna rağmen cezaevlerinde çocuk mahkumların sayısının artmaya devam etmesi, bu kabul ile pratik arasındaki mesafenin hâlâ kapanmadığını gösteriyot. Bu da şu soruyu sormamızı mecbur kılıyor: Adalet, yalnızca suç ortaya çıktıktan sonra mı devreye girer, yoksa o suçu doğuran zemini de hesaba katmak zorunda mıdır? Bu sahne, Kara Kış'ın adalet fikrini bir yargı mekanizmasından

çıkarıp bir insan okuma biçimine dönüştürdüğü an olması hasebiyle oldukça kıymetlidir.

Bu noktadan sonra Kara Kış, deprem anlatısını yavaş yavaş geride bırakarak hikâyeyi İzzet Akçal'ın siyasi serüvenine doğru taşır. Akçal, mesleki kariyeri boyunca kâtiplikten hâkimliğe, savcılıktan farklı idari görevlere uzanan geniş bir kamu tecrübesinin içinde yer almıştır. Bu da onu oldukça başarılı ve tecrübeli bir hukukçu olmanın yanı sıra devletin işleyişini sahadan okuyan bir isim hâline getirir. Bu birikim, Akçal'ın Demokrat Parti'ye katılıp 1950 seçimlerinde memleketi Rize'den milletvekili adayı olmasıyla siyaset sahnesine taşınır.

Kara Kış, İzzet Akçal'ın siyasi kariyerini ayrıntılandırmadan anlatıyı hızlandırarak 1960 darbesine uzanır ve böylece hikâyenin ağırlık merkezi bir kez daha adalet sorusuna kayar. Fakat biz, adaleti yalnızca sonuçlara bakarak değil, süreçleri de dikkate alarak anlamaya çalışacağımızı söylemiştik. Bu yüzden İzzet Akçal'ın siyasi hayatına biraz olsun bakalım istiyoruz.

Yeni kurulan bir Cumhuriyetin sancıları sürerken çok partili hayata geçiş, demokrasi adına ilk somut adım olarak toplumda güçlü bir umut dalgası yaratır. 1950 genel seçimlerinde Demokrat Parti, Rize'de oyların yaklaşık %70'ini alarak altı milletvekilliğini de kazanır. Bu isimlerden biri de Yusuf İzzet Akçal'dır.

Akçal, siyasete adım attığı bu yeni dönemde aktif ve belirleyici bir rol üstlenir. Hukuk alanındaki yetkinliğiyle öne çıkan bir isimdir. Hatta hocası Prof. Dr. Cemil

ULUS

Müthiş bir zelzele felâketi oldu

Erzincan baştan başa harap oldu, Tokat'ta mühim hasar var

Ölenlerin miktarı yüzleri ve yaralananlar binleri aşıyor

Zelzele yurdun her tarafında hissedildi

HÜKÜMET VE KIZILAY

Geniş yardım tedbirleri aldı

Milli bir yardım seferberliği!

Milli Şefimizin felâket karşısında teessürleri

İsmet Erzincan valisine bir telgraf çekti

Milli Şefimizin Malatya'da yaptığı tetkikler

Atatürk koşusu dün yapıldı

Felâkete uğrıyanlara yardım etmek için

Bir milli komite kuruldu

Yeni Asır

Bütün Yurdu Saran Büyük Felâket

Güzel yurdumuzun bir çok yerleri harabe haline geldi

Erzincanda bütün evler yıkıldı. Şehir baştan başa enkaz halindedir. Kemah da aynı haldedir

Hükümetimiz

Derhal felâketzedelerin imdatlarına koştu

Millet Meclisi

Milli Yardım komitesi teşkiline karar verdi

Türk Milleti

Ye'se kapılmaz Varlığını bilir

Dün yanan Dikkati...

Kızılay

Bulgaristan

Balkan sulhunun tehlikeli noktasıdır

Garp Cephesinde

Hitlerin huzuru ile derhal yapılan bir baskın derhal püskürtüldü

Bilsel tarafından Harvard'a gönderilmek istenmiş, ancak evliliği nedeniyle bu akademik teklifi kabul etmemiştir. Mecliste en fazla yasa teklifi sunan ve bu teklifleri kabul edilen milletvekillerinden biri olur. Özellikle Türk Ceza Kanunu'ndaki bazı maddelerin iyileştirilmesi için yoğun çaba gösterir. Öyle ki bu süreçte kendi partisinden dönemin Adalet Bakanı Osman Şevki Çiçekdağı ile önemli görüş ayrılıkları yaşar. Bu dönem, Akçal'ın yalnızca bir siyasetçi olarak değil, aynı zamanda hukukun sınırlarını içeriden tartışan bir aktör olarak konumlandığı yıllardır.

Bu mesele bana hayli dikkat çekici göründü. Tartışmanın neye dayandığını anlamak için 1954 yılına ait Meclis tutanaklarına yöneldim. Rize Mebusu İzzet Akçal ve arkadaşlarının, Türk Ceza Kanunu'nun bir maddesine ilişkin tefsir teklifleri etrafında yürüyen müzakereler, son derece teknik bir dil içinde ilerliyordu. Bu teknik çerçevenin ötesini görebilmek için konuyu bir hukukçu arkadaşımla istişare ettiğimde asıl dikkat çekici nokta ortaya çıktı: Kendisi, o gün tartışılan meselelerin önemli bir kısmının, farklı biçimlerde bugün de varlığını sürdürdüğünü ifade etti. Hatta kimi zaman verilen kararların kamu vicdanını tatmin etmemesi, adalet duygusunun zedelenmesi gibi tartışmaların arka planında yine benzer yorum sorunlarının yattığına değindi. Bir hukukçu olarak tartışmanın teknik yönüne dair ne düşündüğünü sorduğumda ise mecliste dile getirilen bazı itiraz ve önerilerin, bugün dahi gayet makul ve yerinde gördüğünü ifade etti. Tam da bu noktada Kara Kış'ın bugüne ne söylediği daha belirgin hâle geliyor. Çünkü dizi, yalnızca geçmişi anlatmıyor; geçmişte sorulmuş ama tam olarak cevaplanmamış soruların bugün hâlâ bizimle birlikte yaşadığını da hatırlatıyor.

Akçal'ın Meclis faaliyetlerinde dikkat çeken bir diğer örnek ise, 93 Harbi'nin simge isimlerinden Nene Hatun'a aylık bağlanması için gösterdiği çabadır. Zira Nene Hatun'un içinde bulunduğu maddi sıkıntılar daha önce farklı dönemlerde çeşitli girişimlere konu olsa da bir türlü çözüme

Adalet... Belki de üzerinde en çok uzlaşıldığı sanılan, fakat en derin ayrışmaların da tam ortasında duran kavram. Herkes adalet ister. Hiç kimse adaletsizlik istemez; hiçbir siyasal hareket kendini bu isimle kurmaz.

kavuşturulamamıştır. Bu birikmiş ve kronikleşmiş sorun karşısında Yusuf İzzet Akçal ve üç arkadaşı, 2 Şubat 1953'te bir kanun teklifi sunar. Teklif, aynı gün Meclis'te acil görüşülerek kabul edilir ve on altı yıllık bir bekleyişin ardından Nene Hatun'a 170 lira maaş bağlanır. Benzer bir durum ne yazık ki Erzurumlu Kara Fatma için de söz konusu olur. Millî Mücadele'de aktif rol almış bu isim de savaş sonrasında Nene Hatun gibi ciddi maddi sıkıntılar içinde yaşamıştır. İzzet Akçal'ın girişimleriyle, Kara Fatma'ya ömür boyu 170 lira aylık bağlanmasını öngören kanun teklifi kabul edilir ve düzenleme aynı yıl yürürlüğe girer. Bu müdahale, Akçal'ın siyasal çizgisinde millî kahramanlara yönelik vefa ve hatırlama sorumluluğunun da belirleyici bir yer tuttuğunu gösterir. Akçal için mesele yalnızca bireysel bir yardım konusu değildir. Devletin tarihsel hafızasıyla kurduğu ilişkinin somut bir ifadesidir.

Öte yandan bu süreçlerde dikkat çeken bir başka unsur da Akçal'ın meseleleri sonuçlandırmadaki ısrarı ve hızıdır. Gündeme aldığı konuları sürüncemede bırakmadan neticeye ulaştırma çabası, onun adalet anlayışında "gecikmenin" de bir tür adaletsizlik olarak görüldüğüne işaret eder. Bu yönüyle Akçal, yalnızca doğru kararın değil, zamanında verilen kararın da adaletin bir parçası olduğuna inanır. Tıpkı Kara Kış'ta izlediğimiz gibi. Bu yüzden geciken her çözüm, yalnızca bir bürokratik aksaklık değil, aynı zamanda ertelenmiş bir adalet duygusudur.

İzzet Akçal'ın Devlet Bakanlığı döneminde üstlendiği temel görevlerden biri, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Başbakan Adnan Menderes adına muhalefetin sözlü sorularını yanıtlamaktır. Meclis içinde daha ılımlı, diyaloga açık ve "naif yüz" olarak anılan Akçal, farklı siyasi görüşler arasında köprü kurabilen bir figür olarak öne çıkar. Nitekim Kara Kış dizisinde de Akçal'ın bu yönüne işaret etmek için Bursa'daki görev yıllarında sorumlu olduğu cezaevinde tutuklu bulunan Nazım Hikmet'in koğuş şartlarını iyileştirdiği bir sahneye yer verilir. Akçal, benzer bir ilgiyi 1947 yılında tutuklu bulunan Aziz Nesin için de göstermiştir.

Ancak bu görece dengeli siyasi pozisyon, 1960 darbesiyle birlikte keskin bir kırılmaya uğrar. Darbe sürecinde maruz kaldığı fiziksel şiddet ve ardından gelen Yassıada yargılamaları, darbe dönemlerinin bireysel suç yerine kolektif cezalandırma yöntemlerinin en somut örneklerinden biri olur.

Kara Kış dizisinde Yassıada yargılamaları, bir dönemin siyasi kırılması olarak canlandırılır. Öyle ki Akçal, olan ve olacak olanların sınırlarını kestiremez hale gelir. Gazeteci dostu Seyfi Bey'in bu yargılamalara yönelik eleştirilerine karşı ise yine devleti savunur. Mahkeme salonunda hâkimin yönelttiği "Suçlamalara ilişkin bir diyeceğiniz var mı?" sorusuna İzzet Akçal'ın verdiği "Yoktur" cevabı, sahnenin en sarsıcı anlarından biridir. Çünkü bu kısa yanıt, hem savunmasızlığı hem de sürecin ağırlığını tek bir kelimeyle özetler. Dizide bu yargılamalar ilerledikçe, Demokrat Parti'nin kurucusu ve ülkenin başbakanı da dâhil olmak üzere üç ismin idam edildiği dramatik tabloya tanıklık edilir. Bu karar-

lar, demokrasi tarihinin en tartışmalı ve en ağır kırılmalarından biri olarak hafızaya kazınır. Süreç sonunda İzzet Akçal hakkında verilen hüküm ise müebbet hapis cezasıdır.

İzzet Akçal'ın tutukluluğu sürerken artan sağlık sorunları, hazırlanan raporlarla birlikte Adalet Bakanlığı'na iletilir ve tahliyesi yönünde bir süreç başlatılır. Bu girişimler, dönemin Devlet Başkanı Cemal Gürsel'in af yetkisini kullanmasıyla karşılık bulur; 7 Ekim 1964'te Akçal'ın affına karar verilir. 1960 askerî müdahalesiyle kesintiye uğrayan siyasi hayatı, bu affın ardından yeniden şekillenir. Akçal, Adalet Partisi çatısı altında siyasete dönerek uzun bir aradan sonra yeniden Meclis'e girer. 1977–1980 yılları arasında Rize Milletvekili ve Meclis Başkan Vekili olarak görev yapar. Ancak 12 Eylül 1980 Darbesi ile birlikte, tıpkı önceki kırılmada olduğu gibi, bu kez tamamen siyaset sahnesinden çekilir.

Adalet… Belki de üzerinde en çok uzlaşıldığı sanılan, fakat en derin ayrışmaların da tam ortasında duran kavram. Herkes adalet ister. Hiç kimse adaletsizlik istemez; hiçbir siyasal hareket kendini bu isimle kurmaz. Nitekim Türkiye'nin yakın siyasi tarihine bakıldığında, kurulan partilerden atılan sloganlara kadar bu kavramın sürekli yeniden üretildiği görülür: Adalet Partisi, 'Adil Düzen', Adalet ve Kalkınma Partisi, 'Adalet Yürüyüşü'… Peki o hâlde ayrışma nerede başlar?

Belki de mesele ne söylendiğinden çok ne kastedildiğidir. Herkes aynı kelimeyi söyler, ama başka başka dünyaları kasteder. Çoğu zaman dile getirilen şey, soyut bir adalet fikrinden ziyade, belirli bir hayat tarzının, bir dünya görüşünün, bir toplumsal konumun korunması ya da genişletilmesi talebidir. Bu yüzden adalet, ortak bir zemin olmaktan çok, farklı anlamların çarpıştığı bir alana dönüşür.

Elbette adalet felsefesine dair bu tartışma, çok daha geniş ve derin bir alanı gerektirir. Bu yazının sınırları içinde yapılabilecek olan ise, Kara Kış'ın böyle bir tartışmaya kapı araladığını teslim etmektir. Dizi, yalnızca geçmişte yaşanmış bir felaketi anlatmaz; o felaketin içinden doğan adalet arayışını bugüne taşır ve izleyicisini düşünmeye davet eder.

Biz de bu vesileyle, birkaç kesit üzerinden tanımaya çalıştığımız Yusuf İzzet Akçal'ın hayatına bütünüyle nüfuz ettiğimizi iddia edemeyiz. Ancak gerek meslek hayatında gerekse kamu hizmetinde ortaya koyduğu çaba ve sorumluluk duygusu, hatırlanmayı hak eden bir iz bırakmıştır. Bu yazıyı, onun hatırasını saygıyla anarak bitirelim. Çünkü bazı hikâyeler geçmişte kalmaz; bugünün adalet arayışına hâlâ söz söylemeye devam eder. Adaletin ne olduğuna dair bir ittifak kurulursa, mevsimler değişir; kara kış kader olmaktan çıkar.

Bu yazıyı, onun hatırasını saygıyla anarak bitirelim. Çünkü bazı hikâyeler geçmişte kalmaz; bugünün adalet arayışına hâlâ söz söylemeye devam eder. Adaletin ne olduğuna dair bir ittifak kurulursa, mevsimler değişir; kara kış kader olmaktan çıkar.

70'lerden Bugüne - Sosyal, Kültürel ve Siyasî Gelişmeler Ortamından Kesitler (2) Düşünce Dünyamız ve Öncü Dergiler

Yusuf YAZAR

70'li yıllar, önceki bölümde söz konusu etmiş olduğumuz, kendi yağında kavrulan 'İslâmcı'[1] kesimin solcu kesim dilinde tuhaf bir biçimde Suudi Aramco (petrol şirketi) ile ilişkilendirildiği yıllardır. Muhtemelen, başka bazı ülkelerdeki faaliyetlerde tanık olunan Suud merkezli 'Rabıta' desteğinin Türkiye'de de olduğunu varsayıyorlardı; bilmedikleri şey ise, Suud karakterinin dizayn ettiği *Rabıta* türküsünün Türkiye'deki hareketin sazına uymayacağıydı. Solcu kesimin bu yaklaşımı biraz da, kendi durumları göz önünde tutulduğunda, bir dış destek olmaksızın böyle özgüveni yüksek bir hareketin gelişmiş olamayacağı varsayımına dayanıyor olmalıdır. Ayrıca, beyin yıkamadaki mahareti George Orwell'in 1984 isimli romanı (ve Hayvan Çiftliği isimli küçük siyâsî hiciv romanı) ile âşikâr edilmiş olan resmî Sovyet intelijansiyasının alternatif hareketlere bu tür yakıştırmalar yapmadaki rolü de Marksist sol ideolojiyi bayraklaştıranlar nezdinde böyle bir kanaatin oluşmasına katkı yapmış olmalıdır. Toplum içinde doğal bir mecraya ve tabana sahip olmayan Marksist düşünce (ve siyaset) hareketlerinin yaşadıkları coğrafyanın

1 Tarihsel olarak 'İslâmcılık', Osmanlı Devleti'nin siyasî, askerî ve ekonomik çöküşünü engellemeyi amaçlayan bir "kurtuluş ideolojisi" olarak Batı'nın sadece **bilim ve teknolojisini** almayı, (kültürel ve ahlaki değerlerini değil) almayı öngören Tanzimat sonrasında ortaya çıkmış olan bir düşünce hareketidir. Bu tarihsel olgudan bağımsız olarak, *İslamcılığın, 60'lı ve 70'li yıllarda, köklerini ve kimliğini münhasıran İslâm dini ve medeniyetinin sunduğu zemin bağlamında tanımlamak ve kendisini bu şekilde özellikle de, o yıllarda kendisini dayatan ve Batılı bir siyasal kategori belirten 'sağ' şemsiye altında mütalâa edilmek istenmeyen bakış ve duruşun tezahürü olan ve daha çok da üniversite gençliği ve entelektüel bir kesim tarafından o dönemlerde kullanımına ihtiyaç duyulmuş olan bir kavram olduğu bu yazının İnsicam'ın önceki sayısında yayınlanmış olan bölümünde belirtilmişti.*

aslî kültürel zemininde yeşermiş hareketleri bu tür dış irtibat ve destek ima ve ithamlarıyla zayıflatmak istemeleri anlaşılabilirdi ama, kendisi sırça yapıda oturanın başkasının taş yapısına taş atması kolay anlaşılabilir bir şey değildi.

**

O yıllar, 'Amentü' şiiriyle duruşunun kendi toprağının köklerine bağlı olduğunu göstermiş olan İsmet Özel'i yakından tanımaya başladığımız yıllardı. Aslında yetmişli (ve devamında seksenli) yıllarda, 'Gariplerin Kitabı' ismiyle hep hayırla yâd edilecek olan Abdülkadir es-Sufi (Jan Dallas), Yusuf İslâm (Cat Stevens) ve Roger Garaudy gibi Avrupalı isimlerle tecessüm eden, kendi içlerinde de olsa büyük ve derinlikli bir yüzleşme ve heaplaşmayı da yansıttığını yıllar geçtikçe daha iyi görecek olduğumuz bir güçlü rüzgârla şevk bulmuş, özgüven tazelemiştik. Bu isimlerin yepyeni bir bakış ve duruşu seslendirişleri 'câmi cemaati' kimliği taşıyan dindar kesimde olduğundan çok, genç ve entelektüel kesimdeki etki ve yankısı itibariyle daha önemli ve büyüktü.

Aslında, önceki onyıllar (özellikle 1930'lu ve 40'lı yıllarda) içinde Batı'da Rene Guenon, Martin Lings, Titus Burckhardt, Michel Valsan ve Michel Chodkievicz gibi düşünce dünyasının âşina olduğu isimlerin İslâm'la şereflenişleri belki daha derinlikli ve geleceğin İslâm'la mayalanışına katkısı daha büyük olan bir dalgaydı; ama yetmişler öncesi onyıllarda Türkiye'nin kendi içerisinde yaşamak durumunda olduğu çalkantının bir durulma evresine geçişi belli bir olgunluğa erişmiş olmadığından, özellikle 1930'lu ve 1940'lı yıllarda şekillenip dalgalanın o söz konusu, Kuzey Afrika'daki bir Şâzelî ocağından beslenmiş Guenon çizgisinin, Türkiye'de aksülamel bulması ancak yetmişli ve seksenli yıllarda söz konusu olacaktı. Nitekim, ünlü NBA basketbol oyuncusu Kerim Abdülcebbar'ın (A. Lewis Alcindor) 60'ların sonunda dîn-i İslâm'ı bir hayat ve dünya görüşü olarak benimsemiş olduğunu da biz ancak 80'lerin başlarında duymuştuk. Abdülcebbar ismi doğal olarak bize Malcolm X (el-Hac Malik el Şahbaz) ismini de hatırlatır; ve 60'lı yıllarda, belki de dünyanın her yerinde olandan daha etkili olan bir ihtida atmosferi içerisinde olan Amerikalı siyahî Müslümanların inişli çıkışlı çarpıcı serüveni onun ismiyle (biraz da boksör Muhammed Ali ismiyle birlikte) Türkiye'de ancak 70'li ve 80'li yıllarda yankılanacaktı. ABD'de, siyâhî kesimde ırkçılık ekseninde oluşmuş topluluğun sahih bir İslâm itikadı anlayış ve inancına geçmesinde öncü rolü oynayan Malcolm X çizgisindeki ihtida ve canlanış hareketi onun 1965 yılında öldürülmüş olmasına rağmen hız kesmeden devam edecekti. (Malcolm X'in hayatı ve mücadelesine dair birçok çalışmanın çevirisi Türkçede de yayınlanmış olduğu yazı ve düşünceye ilgi duyan hemen herkesin mâlûmudur).

İsmet Özel'in 'geliş'i ismini saydığımız Avrupalı düşünürlerin 'dönüşüm'lerinden (ihtidalarından) genel olarak farklı gibi görünse de, böylesi büyük bir adımla nasiplenerek kimliğine yeni bir renk veren her bir ismin kendi içinde, sonuçları zihinlerine yansısa da asıl olayın kalplerinde cereyan ettiği, belli ve heyecan (ve belki zaman zaman tereddütler) içeren bir ruh serüveni yaşadığına kuşku yoktu; söz konusu olan şey bir kişilik değişikliği değildi; aynı kişiliğin yeni bir duruşu kendisine yakıştırmasıydı; yoksa Ömer yine o, olaylar karşısındaki âdil oluş ve taraf-sız oluşa halel getirmeyen celâdetli karakter ve tutumuyla bildiğimiz Ömer'di. Yani kumaş aynı kumaştı, sadece farklı bir renge, O'nun rengine boyanıyordu.

**

Dergilere ilişkin olarak hemen söyleyecek olduğum bir tespit, 70'li yıllarda bizim çevremizde dergilerden beklenenin, bir 'dergi'den beklenebilecek ya da beklenmesi gereken şeyin çok ötesinde bir şey olduğuydu. Bu beklenti genelde o derginin ayakta kalabilmesini mümkün kılan bir ilgi yoğunluğu ve yakıtı sağlamaktayken, birçok keresinde de o derginin siyasî nitelikli resmî baskılara ya da bazı toplulukların siyasî nitelikli tepkilerine hedef olmasına yol açıyordu.

Cemil Meriç'in dergiler hakkındaki 'hür düşüncenin kaleleri' tanımı çokça tekrarlanan bir mottoya dönüşmüştür; 70'li yıllarda bizim hinterlandımızda gerçekleşmiş ve ciddi bir ilgiye mazhar olmuş öncü dergi faaliyetlerinin de kendilerine özgü bazı niteliklerin yanısıra şöyle ya da böyle söz konusu tanımın tasavvur ettirdiği mahiyete sahip olduğu görülür. Bunu bir ölçüde, o yıllara kadar 'oyun dışı' tutulmuş olmanın doğal sonucu olarak 'zorunlu muhalif' pozisyonda bulunmuş olmanın kişilikli ve canlı tutan özelliğinin sağlamış olduğu söylenebilir. Çünkü hep söylenegeldiği gibi, dizginleri

daima elinde tutmak isteyen 'güç' ya da 'iktidar'a yakın durmak ve onun gölgesinden yararlanmak sağlık ve özgürlüğe ziyandır; bir şekilde beslenir ya da desteklenir duruma gelmek ise çürütücü. Netice-i kelâm, 70'lerin, Allah indindeki din olan İslâm'ı hayat tarzları ve dünya görüşleri için temel biçimlendirici etken olarak benimsemiş çevrelerin sesi olan dergilerin altın dönemi olmuştur dersek yeridir. Zaten sonraki dönemlerde düşünce ve yazı mecralarında genel bir kuraklaşmanın sistemik hâle gelmiş olduğunda, ve durumun zaman ilerledikçe daha da olumsuz bir vasata dönüştüğü konusunda ilgili kesimler sanıyorum hemfikirdir ve bu durum dergi yayıncılığıyla sınırlı değildir.

70'li yıllarda dergiler, biraz da bir kültür ocağı işlevi görürdü, dergilere okur düzeyinde ilgi duyanların beklentileri de büyük ölçüde bu yöndeydi. Aynı zamanda kitap yayıncılığının yapıldığı bu yol açıcı pozisyondaki dergi[2] yazıhaneleri (Diriliş[3], Mavera[4] (Akabe), Hareket (Dergâh)[5], vd.) özellikle üniversite öğrencileri[6] için uğrak yerleri durumunda olurdu; özellikle hafta sonlarında bu yazıhaneler 'nitelikli' olarak vasfedebileceğimiz, 'yazma' istidadı taşıyan gençler için çok değerli bir atmosfer sunardı. Tabii, bu atmosfer bazen, özellikle derginin yeni sayısının çıktığı günlerde, dergiye katkı sağlayan yazar ve şairlerin heyecanlı mevcudiyetlerinin yanısıra gönüllü fizikî destek şeklinde katkı verme çabalarıyla ciddî bir hareketlilik kazanırdı; çünkü abone dergilerinin hazırlanıp postaya verilmesi, yakın çevredeki bâyilere ve kitapevlerine satış için dergi bırakılması gibi işler, yerine getirilmesi gereken amatör faaliyetlerdi, ve bu dergi yazıhanelerinde, bereket âşina bu amatör ruh her zaman emre âmade olmak üzere hazır bulunurdu. Tabii arada, çay/simit çiftinin eşlik ettiği, topluluk büyüğünün ya da büyüklerinin riyasetinde yürüyen sohbet seansları eksik olmazdı. O yıllarda, Müslüman entelektüeller olarak, 'üzüm bağına girip dolaşıp da üzüm yiyemiyor durumunda kalmak' gibi bir hâlden kurtulmanın mümkün çarelerinden birisi olarak görünürdü bize bu tür ortamlarla yakın bir biçimde irtibatlı olmak.

**

Sanıyorum 70'li yıllarda olduğunu söyleyebiliriz; 'bizim' çevremizde edebî çalışmalarda dünya görüşünü, çalışmanın tadını ya da niteliğini farklılaştırıcı bir etki ilavesi şeklinde, bir katkı maddesi ya da bir sos gibi açıkça göze çarpan bir unsur olarak değil, çalışmanın doğal mecrası içerisinde ve tabiî yapısı içinde bir özsu olarak var kılınmasını ya da onu yansıtan bir hassasiyet olarak yedirilmesini ve dolayısıyla edebiyatta (özellikle de şiirde) daha zorlu bir yolu öngören bir ana mecra ağırlıklı olarak Sezai Karakoç'la kendisini belirgin kıldı.

Bu zorlu tarz, mümkün mertebe didaktik olmadan ve muhatap okuyucuyu kolundan tutup hedeflenen noktaya sürüklüyormuş hissini vermekten özellikle kaçınan, ve belki sisler içindeki hedefi onun nezdinde görünür kılmaya çalışan ve dolayısıyla okuyucunun dikkatine, onun fıtratında var kılınmış hakikatı ve iyi olanı tanıma melekesine güvenen bir tarzdı. Sezai Karakoç bunu düşünce yazılarında da, ana tezinin altını farklı dünyalardan referanslarla besleyerek kendi özgün zengin birikimiyle yapmaktaydı. Bu tarz, yazarın kalemiyle bütünleşmesini bir esas olarak alıyordu; çalışmayı ya da eseri hedefe götüren basit bir araç olarak görmeden- ve eseri olabildiğince derin, geniş yelpazeli kapsayıcı perspektifle ortaya çıkarabilmek, arzu edileni istenilen bütünlük ve kemâl düzeyinde gerçekleştirebilecek bir tarzdı ve

2 Bu yazıda münhasıran bazı öncü düşünce ve edebiyat dergilerini söz konusu etmekteyiz.

3 Diriliş Dergisi, Mart 1960'da ilk sayısı yayınlanmış olup askerî darbe nedeniyle bu yayın dönemi çok kısa sürmüş ve dergi ikinci sayısıyl birlikte yayınını durdurmuştur. Aralıklarla 8 dönem yayınlanmış olan derginin son dönemleri haftalık ve günlük gazete formatında ve en son Şubat, 1992 tarihine kadar yayınlanmıştır. Diriliş dergisi yayın faaliyeti ile ilgili ayrıntılı bilgi için bknz. Sabah Yıldızı –*Sezai Karakoç ve Diriliş'e Dair-*, *Mustafa Kirenci, Büyüyen Ay Yayınları*.

4 Aylık edebiyat ve düşünce dergisi olarak Mavera dergisi Ankara'da Akabe Yayınevi merkezinde 1976 Aralığında yayınlanmaya başlamıştı. 1979-1982 yılları arasında büyük bir okuyucu ilgisine mazhar oldu. Olaya bir 'iş' gibi bakan bir yönetim yaklaşımının da etkisiyle okuyucu ilgisi zayıflar ve aynı yönetimin bir tasarrufu olarak merkezin İstanbul'a taşınmasından bir süre sonra 1990 yılında yayınına son verilir.

5 1939 yılında Nurettin Topçu öncülüğünde yayına başlayan Hareket dergisi (son iki dönemindeki ismiyle Fikir ve Sanatta Hareket) aralıklarla 1982 yılına kadar yayınını sürdürmüş, daha sonra aynı fikrî çizginin kadrosu tarafından ve başlangıçta vâzedilmiş perspektife sadık kalınarak Dergâh dergisi yayınlanmaya başlamıştır (Mart, 1990). Nurettin Topçu'nun kurucu ismiyle özdeşleşen anlayış ve tutumun yayın organı olan dergi faaliyeti olarak (Hareket dergisinin Dergâh ismiyle Şubat 2022'ye kadar devam etmiş olduğu varsayılırsa, ki yayın eksenini oluşturan fikir itibariyle öyledir) Türkiye'de gerçekleşmiş en uzun soluklu birkaç dergi faaliyetinden birisidir.

6 O yıllarda var olan üniversitelerin yalnızca bazı büyük şehirlerde (İstanbul, Ankara, İzmir, Erzurum, Trabzon, Bursa, Eskişehir, Konya, vd.) yer aldığını ve büyük çoğunluğunun da devlet üniversitesi olduğunu belirtmek yerinde olacaktır.

gerekli birikimi ve bakışı edinmenin görünen yolu ise alabildiğine zengin ve doğru bir okuma disiplinine sahip olmanın yanısıra o okumalardan özümsediklerinin sağlamasını yapabileceği kültürel sohbet ortamlarında bulunabilmekti. Dergiler belli ölçüde bunu sağlıyordu; düşünsel olarak yaslanıldığı varsayılan ortak kök değerlerle irtibatlı dost bir atmosfer ve ana rotayı kollayan, yola ve o yoldaki yolculuğun gereklerine ve muhtemellerine işaret edebilme yetkinliğinde bir ağabey ve çevre; hem dergi sayfalarında, hem de dergi yazıhanesinde ve sonrasında da (her gün olmasa da) gecenin geç vakitlerine kadar orijinal ismi kraathane olan ve ama artık kıratin söz konusu olmadığı kahvehanelerde ('kafe'ler dönemi henüz başlamış değildir).

Dergilerin üslûp, olaylara, gelişmelere ve dünyaya bakış perspektifi belli ölçüde bu yazıhanelerdeki sohbetlerde ve çok keresinde de o sohbetlerin, gecenin ilk saatlerinde o sözünü ettiğimiz kahvehanelerde icra edilen devamında şekillenirdi. Ve bu, her türlü baskının, tâkibin ve şiddetin nâdir olmadığı ve anormal görülmediği bir Türkiye atmosferinde gerçekleşirdi; bunun için de müdavimler için belli bir fedakârlık ve gözü karalık içermiyor değildi. O yıllarda nâdir görülmeyen şeylerden birisi de kitap ve dergi sayılarının yasaklanması ve toplatılmasıydı. Diriliş özelinde anmak gerekirse, Sezai Karakoç'un yayınlanmış ilk kitaplarından olan İslâm ve İslâm'ın Dirilişi, bir süre yasaklı kalmış kitaplardandı.

Dergi ofisi merkezli sohbetlerin özellikle dergi muhtevasına katkıda bulunma arzusu içindeki istidatlı gençler için olduğu kadar, ismi 'yazarlar' kategorisinde zikredilenler için de besleyici, tashih edici ve ufuk açıcı olduğunaysa kuşku yoktu. (Aradan geçmiş olan şu kadar yıllık bir dönemden sonra bugünün dergilerinde benzer bir zemin ya da atmosferin ne ölçüde oluşturulabildiği, ya da buna ne ölçüde ihtiyaç duyulduğu, belki daha sonraki, 80'ler ve sonrası dönemlerden söz eden bir bölümde tartışmaya değer bir husus olabilir.)

Dergi yazıhanesi dediğimizde ille de büyük mekânlar akla gelmemeli. Diriliş dergisinin en canlı göründüğü, 70'lerde (özellikle de derginin 1974 Eylülünde yayınlanmaya başlayan Dördüncü dönemi) İstanbul-Cağaloğlu, Çatalçeşme Sokak, Üretmen Han'ın 4. katındaki yazıhanesi çok çok 25-30 metrekarelik tek bir odaydı; tüm kitap ve dergi yayın faaliyetinin yürütüldüğü bu odanın bir duvar tarafı dergi, kitap ve gelecek baskılar için hazır kağıt toplarıyla kaplıydı. 70'li yılların ikinci yarısında Ankara'da yayınlanmaya başlayan Mavera dergisinin Selanik Caddesi no:52, üçüncü katta yer alan bürosu da toplamda 40 metrekare gibi bir alana sahip, birisi depo işlevi gören iki odadan oluşuyordu.

Bu yazıda bir dergi sayım-dökümü hedeflenmedi; yalnızca, özgün ve öncü birkaç örneği anmakla yetiniyoruz. 70'li yılların, sadece kendi yayın dönemlerine değil, sonraki dönemlere –günümüze- de ismini ve izlerini bırakmış olan, okul kimliği kazanmış birkaç dergiye belli bir açıdan değiniyoruz.

İstanbul ve Ankara'daki bu dergi yazıhanelerine sadece İstanbul ya da Ankara'daki kişiler geliyor değildi; dergi ve muhtevasıyla ilgisi şu ya da bu düzeyde olan bu kişiler Türkiye'nin her köşesindendi, ama tabii ki çoğunluk bu büyük metropollerde üniversite tahsili için bulunan öğrencilerdi. Gelen ziyaretçilerin dergiyle ilgisi şu ya da bu bağlamda olabiliyordu; çünkü bizim yakın ya da uzak çevremiz o yıllarda, başka bazı faaliyetler için söz konusu olabildiği gibi, bir dergi faaliyetinden, makûl görülebilecek olanın çok ötesinde beklentiler içinde olabiliyordu.[7]

**

70'li yıllarda bazı Anadolu şehirlerindeki dergi çalışmaları da zikredilmeye değerdir. Bunlardan, birçok arkadaş için olduğu gibi benim için de en unutulmaz olanı Eskişehir'de Atasoy Müftüoğlu'nun ağabeyliğinde yayınlanmış olan Deneme dergisi, görüntü ve muhtevasıyla daha ilk bakışta bir 'taşra dergisi' olmanın çok ötesine uzanıyor olduğu izlenimini uyandırırdı. Bende iz bırakan bir başka benzeri çalışma ise 'Andırın Postası'nın sanat-edebiyat eki olarak başlayıp daha sonra dergi olarak yaınlanmış olan'İkindi Yazıları' idi.

**.

Bizim bahçenin ürünü dergilerin hemen hepsinin söyleminde eser miktarda bir hamaset bulunduğu inkâr edilemezdi. Çünkü, dergi yayıncılığı, o günün hâkim atmos-

7 Dolayısıyla, böyle olunca, yapılan iş zaman içerisinde birçok kişi nezdinde 'dergi faaliyeti' olarak algılanmaktan çıkıp daha kapsamlı kültürel (ve hatta siyasî) bir hareket olarak algılanmaya başlanabiliyordu.

fer ve siyasî söylemleri bağlamında bir şekilde ve kendi doğal mecrası içerisinde bir özgürlük ve kendisi olma mücadelesinin bir aktörü durumunda olmaktan geri duramıyordu; ve dolayısıyla, içinden geldikleri toplumun hassasiyetlerini iyi bilenler ve o hassasiyetleri paylaşanlar olarak o topluma hitap edişlerinde belli ölçüde bir hamasetin bulunması kaçınılmazlaşıyordu. Ve tabii ki bu hamasetin de renklendirdiği, topluma yönelik çağrı ve kullanılan dil kaçınılmaz olarak belli bir çoğalma ve etkin olma amacını taşıyordu.

**

Düşünme faaliyetinin asıl alanı gibi görülegelmiş olan felsefe ve onun aktörleri felsefecilere dair de kısa bir değerlendirme yapmak doğru olacaktır. (Kendi adıma, düşünce dünyasında bilinen tanımıyla felsefeye çok özel bir yer biçenlerden değilim, Şöyle ifade etmem belki daha yerinde olur: düşünmeyi münhasıran felsefecilere özgü bir faaliyet alanı olarak görmüyorum.) Ana kaynağı Yunan düşünce sistemi olan ve sonradan (8-9.ncu yüzyıllarda)[8] İslâm düşünce dünyasına ithal edilmiş olan felsefenin esas itibariyle akılcı ve laik olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu ekolün aktörleri olan felsefecilerin ayırt edici nitelikleri düşünme faaliyetini akıl ve gözlemin rehberliğinde sistematik, kavramsal ve eleştirel bir düzlemde sürdürüyor olmalarıdır; hakikat nedir, adalet nedir, varlık nedir, bilinç nedir gibi soruların cevabı böyle aranır; bu bağlamda, felsefeciler için normalde bilginin kaynakları arasında vahiy görülmez. Bizim geleneğimizde, bilinen bu motif, pratik ve temsilcileriyle felsefeye[9] hep biraz 'yan' bakılmıştır, mesafeli kalınmıştır; hiçbir zaman öne alıp klavuz yaparak onun kuyruğuna takılınmamış, şöyle yan tarafta güvenli bir mesafede tutularak kuşkulu bakışlarla izlenmiştir.[10] Felsefecilere bakışını, 'bal kavanozunu dışından yalayış' ile 'kitap yüklü merkep olma' tanımlarının sınırlarını belirlediği bir yelpaze içinde mahfuz tutan bu yaklaşım bir istisna parantezi açarak, gelenekle irtibatlı olup ona önem atfeden ve düşünce yapısı içinde belirleyici bir rol veren ve tasavvuf öncülerinin tutum ve yöntemlerine kaşı sempati duyan felsefeciler için tutumunu yumuşatmıştır; vahyi aklın yanısıra bilginin kaynağı kabûl edişleri dolayısıyla felsefecilerle aralarında temel bir farklılık bulunsa da, İslâm geleneği bağlamında ilim çevrelerinde felsefeye daha yakın bir konumda görünen kelamcılar açısından da benzer bir durum vakidir. Başlangıçta sözünü etmiş olduğumuz yelpaze içinde kalan yaklaşım, felsefecileri genel olarak 'yanlışlar içinde gerçeği arayış' macerasında zigzaglar çizenler ve akla taşıyamayacağı yükler yükleyenler olarak görme eğilimi içinde olmuştur. Henüz ilk gençlik yıllarında iken İbn Arabi'nin kendisi ile olan mukalemesinde onun sorusuna cevaben bir 'evet' ve hemen sonra bir 'hayır' deyişinin İbn Rüşd'ü sarsmış olduğu ifade edilir. İbn Arabi'nin tutumu düşmanca değildir. İbn Rüşd'ün 'senin keşif ve ilham yoluyla ulaştığın hakikatler, bizim akıl ve felsefe yoluyla ulaştıklarımızla aynı mıdır' sorusuna Arabi'nin 'evet' derken aklın ulaştığı 'hakikat' ile keşfin ulaştığı 'hakikat'ın örtüştüğünü, ve ama hemen sonra 'hayır' derken de 'aynı' olmadıklarını ifade etmiş olduğu belirtilir. İbn Rüşd'ün cenazesini izleyiş sırasında İbn Arabi'nin hüzünlü olduğu söylenir: Bir tarafta İbn Rüşd'ün cenazesi, bir diğer tarafta da eseri olan kitapların yüklü olduğu bir merkep bulunmaktadır. Bu tasvirler İbn Arabi gözünde, felsefî bilginin bir '*yük*' gibi taşındığı, Hakikat'a ulaşmada keşif ve manevî gerçekleşişin daha doğru bir yol olduğu ima edilir. İbn Sina ve Fahreddin Razi gibi felsefecilerin biraz daha sıcak bir yaklaşım ve hüsn-ü kabûl görmelerinde onların, özellikle hayatlarının ileri dönemlerinde tasavvufun öncü isimlerinin kalbî keşf ve ilâhî sezgiye dair yaklaşım ve değerlendirmelerine sıcak bakışlarının rol oynamış olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Cumhuriyet döneminde Türki-

8 Ağırlıklı olarak Yunanlı felsefecilerden olan bu 'tercüme hareketi' büyük ölçüde Bağdat merkezli olarak gerçekleşmiştir. Abbasi hükümdarı Me'mûn zamanında Bağdat'ta kurulan Beytü'l Hikme (Hikmet Evi) kütüphane, medrese ve çeviri merkezi olarak faaliyet göstermiş, ve dünyanın (Batı dâhil) dikkatini çekmiştir.

9 Bilindiği gibi, İslâm düşünce geleneğinde felsefe ilgisi, 8. ve 9. Yüzyıllarda (Abbasi halifeleri el-Mansur ve el-Me'mun dönemi) Bağdat'ta Aristo ve Eflatun gibi batılı filozofların eserlerinin Arapçaya çevirisiyle başlamıştır. İslâmî ilimler bağlamında, akla verilen yer itibariyle felsefeye en yakın disiplinin kelâm olduğu sır değildir. Ama yukarıda da vurgulanmış olduğu gibi kelamcıların felsefecilere göre en önemli farkı, hakikate ulaşmada bilginin kaynağı olarak akla yer vermekle birlikte vahyi esas alıyor olmalarıdır.

10 Çağatay Türkçesinin şekiilenmesinde ve kimlik kazanmasındaki öncü rolüyle tüm Türk dünyasında tanınmış ve hikmete olan susuzluğunu Nakşibendîliğin pınarlarında gidermiş olan Ali Şîr Nevâî'nin (1441-1501) felsefeye bakışı da bu minvaldedir. *Felsefe ve hikmeti birbirinden farklı düşünce etkinliği olarak gören Nevâî, felsefenin akılla bu dünyayı anlamayı hedeflediğini, hikmetin ise akılla olduğu kadar vahiy ve akıl ötesi imkânlarla bu ve öteki dünya hakikatlerini anlamayı hedeflediğini belirtir.*

ye'de bir felsefe geleneğinin oluşmasındaki rolüyle tanınmış olan Hilmi Ziya Ülken de, yukarıda söz konusu etmiş olduğumuz istisna parantezi içerisinde zikredilecek olan isimlerin ilk akla gelenidir; onun tasavvuf iklimine sempatisini, değerlendirmelerinde tasavvuf öncülerinin bakış ve yaklaşımlarını ve dolayısıyla vahyi kapsam dışı tutmadığını eserlerinin isimlerinden[11] bile anlamak mümkündür. Doğrudan 'felefeci' olarak tanınmasa da 1960 askerî darbesi sonrasında üniversiteden uzaklaştırılan öğretim üyeleri arasında olup sonrasında Almanya'da yaşamış olan ve 'İslâm bilim tarihçisi' olarak tanıdığımız Fuat Sezgin'in de bu alanda dolaylı da olsa katkısı vardır ve geleneğe işaret eden sesi tok olduğu kadar nettir de.

Özetle, aklın hakikati kavramada sınırları olduğunu kabûl eden ve gayb bilgisinin var olduğunu ve ona sahip olmanın yalnızca tek Yaratıcı Allah olduğuna inanmakla mümkün olduğuna inanan felsefeciler (bu durumda onlara ne ölçüde 'felsefeci' denebilir, tartışma konusudur) için yolun çok daha açık ve tuzaksız olduğuna kuşku yoktur; ama yine de değişmeyecek olan şey, hakikat sırlarıyla hep perdelenmiş olarak karşılaşılacak olduğudur. Bu bağlamda Mevlana Celaleddin aklı karanlıkta yol arayan muma benzetirken, aşkı güneşe benzeterek aklın sınırlılığına işaret eder; Yaratıcı'nın yol göstericiliğine aşk derecesinde teslim olmuş kalp için ise durum farklıdır.

11 Hilmi Ziya Ülken: (1901-1974). Eserlerinden konumuzla yakından ilgili olan bazıları: 'Anadolu Köklerini Arayış', 'İslâm Düşüncesi', 'İslâm Felsefesi', 'Aşk Ahlâkı', 'Tarihî Maddeciliğe Reddiye'.

Burada düşünme faaliyetinin felsefecilere özge olmadığını yeniden vurgulamakta yarar görüyorum. Tarz ve yöntem farklılıkları dolayısıyla 'düşünür' olarak adlandırılabilecek olan Dostoyevski, Balzac ve Stefan Zweig gibi romancılar; Şekspir, Yunus Emre ve Sezai Karakoç gibi şairler 'felsefeci' olarak bilinen Descartes, Kant, Hegel ya da Habermas gibi isimlere göre daha zayıf ya da daha sığ düşünce zeminine sahip düşünce adamları değildirler. Akademik nitelikli felsefe yapmayan, sanat/edebiyat arasında bir yere konumlandırılan düşünürler(imiz)e daha sıcak bakmanın, onların çaba ve ürünlerini daha önemli ve anlamlı bulmanın yanlış bir yanı olmadığını düşünüyorum.

**

'Düşünce atmosferi' deyince ve konuya ister istemez daha çok dindar kesim odaklı bakınca 90'lı yıllardan itibaren giderek önemli bir aktör durumuna gelmiş olduğunu gözlemlediğimiz, bazılarının 'içeriden'miş gibi görünmemeye ve bir mensubiyet ya da aidiyet izlenimi vermemeye özen göstererek, 'din işleri bizden sorulur' gibisinden bakan ve İslâm'ı ve Müslümanları kendisi dışında bir 'vaka' olarak daha çok bir araştırma konusu gibi ele alan 'bilim insanı' edası sergileyen bazı 'ilahiyatçı akademisyenler' açısından da bazı değerlendirmelere cüret edebilmeliyiz. Ama, dergideki yazı uzunluğu kapsamı çerçevesinde bunun ancak yazının daha sonra yayınlanacak olan bölümüyle mümkün olacağı açıktır; tabii, o vakte kadar cüretkâr hâlimizi muhafaza etmiş olabilirsek! Ve zaten sonra, Türkiye'de, daha sonraki 30-40 yılda yaşadığımız birçok toplumsal dönüşümün ('iyi' ya da 'kötü' değerlendirmesinden bağımsız olarak) köklerini kendisinde bulacak olduğumuz 'Özal dönemi'ni içeren, küresel düzeyde ise sonraki dönemlerin biçimlenişinde etkin olacak olan çalkantıların (açıklayacak olduğum, niteliksel bir sebeple İran Devrimi'ni de 80'li yıllar dönemi içinde değerlendireceğim) yaşandığı, 80'li yıllar dönemine bir giriş yapmamız gerekiyor.

Filistin Topraklarının İşgali: Büyük Oyun

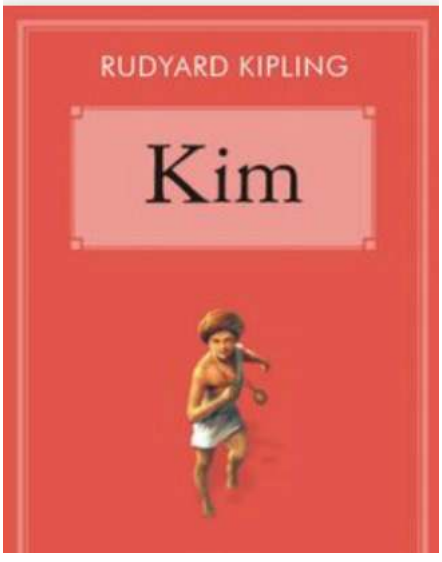
Elif ATABAŞ

Yazar,
https://balkandays.blogspot.com/

İnsicam Dergisi 58. sayı ile başlamış olduğum Filistin Tarihi makale çalışmasına bu sayıda Büyük Oyun ve Kim romanı ile devam edelim..

Bir önceki makalenin devamında planladığım konulara geçmeden önce bu sayıda tarih olarak biraz daha öncesine giderek literatüre "Büyük Oyun" olarak geçen kavramdan bahsetmeye karar verdim. Böylelikle devamında olacak gelişmeleri anlamamızın kolaylaşacağını düşünüyorum.

Büyük Oyun (The Great Game) 19. yüzyılda dünyaya hükmeden iki büyük imparatorluk olan İngiltere ve Rusya arasında yaşanan jeopolitik rekabeti ifade eder. Tahmin edeceğiniz üzere İngiltere'nin amacı Rusya'nın sıcak denizlere inmesine engel olmaktır. Ve yine az çok aşikâr olduğunuz üzere bu oyunu sürdürebilmek adına askeri çatışmaların yanında her türlü diplomatik manevralar ve casusluk faaliyetleri de kullanılmıştır.

Zamanında namı diğer üzerinde güneş batmayan ülke olarak anılan İngiltere "İngiliz Doğu Hindistan Şirketi" üzerinden ilk faaliyetlerine başladığı ve nihayetinde sömürgesi haline getirdiği en değerli mülkü olan Hindistan'ı gözü gibi korumaktadır.[1] Rusya İmparatorluğu'nun Orta Asya'da ilerlemesi, sıcak denizlere ve dolayısıyla Hindistan'a ulaşması anlamına geldiğinden, kesinlikle buna müsaade edilmemelidir. Rusya ise tam tersine İngiltere'nin zayıflaması ve kendi topraklarının da genişlemesi adına ilk hedefi olarak Hindistan'ı ele geçirmek istiyordu. Velhasıl kelam Hindistan üzerinden 20. yüzyıl başlarına kadar devam eden bu mücadelenin adı "Büyük Oyun" olarak tarihe geçmiştir. Coğrafi olarak baktığımızda ise Osmanlı İmparatorluğunun da içinde bulunduğu bugünkü Afganistan, İran ve Tibet bu süreç içinde Rusya'nın saldırılarına karşı korunması ve kontrol edilmesi gereken bölgelere dönüşmüştü.

1 İngiliz Doğu Hindistan Şirketi hakkında detaylı bilgi için:
https://insicam.net/2025/09/07/cografi-degil-ticari-kesifler/

Büyük Oyun kavramı ilk kez İngiliz istihbarat subayı Arthur Conolly tarafından kullandı. Kavramı dünya literatürüne sokan ise Rudyard Kipling'in ünlü "Kim" romanı oldu. Burada biraz bu romandan ve yazarından da bahsetmekte fayda var. Kipling 1865 – 1936 yılları arasında yaşamış, yazarlık özelliğinin yanında dönemin İngiliz İmparatorluğu'nun adeta basın sözcüsü misyonunu da üstlenmiştir. 19. yüzyılın ortalarında Hindistan, İngiltere için sadece bir ticaret merkezi değil, aynı zamanda kariyer yapmak isteyen yetenekli orta sınıf İngilizler için bir "fırsatlar ülkesi" idi. Viktorya İngiltere'si bölgeyi çağdaşlaştırmak için öğretmenlere, sanatçılara, mimarlara ve mühendislere ihtiyaç duyuyordu. Kipling'in babası da İngiliz annesi ile evlendikten hemen sonra Hindistan'a yelken açan bir sanatçıydı. Hindistan'da dünyaya gelen yazar, ilk 6 yılını Hintli dadıların yanında ve yerel dilleri konuşarak geçirdi. Sonrasında eğitimi için gönderildiği İngiltere'nin havasına alışamadığı için 17 yaşında Hindistan'a geri döndü ve gazetecilik yapmaya başladı. Yazar İngiliz İmparatorluğu'nun o topraklarda bulunmasını kendince haklı gerekçelerle yerinde buluyor ve "gelişmiş" Batı'nın "geri kalmış" Doğu'ya medeniyet götürmesi gerektiğine inanıyordu. Bu nedenle kaleme aldığı "Beyaz Adamın Yükü" (The White Man's Burden) şiiriyle bir sömürge savunucusu olduğunu tüm dünyaya ilan etti. Lakin onun bu özelliğini olsa da takdir edenler çok daha fazla olmuş olsa gerek, 1907 yılında, henüz 41 yaşındayken Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanan ilk İngiliz yazar olmayı "başardı".

Yazarın makaleye dahil olmasının sebebi olan "Kim" romanına artık geçebiliriz. Kipling, büyük oyun yıllarında yapılan gizli anlaşmaları, masa başında çizilen haritaları ve dağlarda iz süren casusların ruh halini edebiyatla dünyaya anlatan kişidir. Bu nedenle bir ülkenin tarihi, coğrafi özelliklerinin yanında aynı zamanda edebiyatı, sanatı ve sosyolojisiyle de iç içe incelenmelidir. Kipling bu "medeniyet götürme" iddiasının ardından Sykes-Picot ve sonrasında bölgede gerçekleşen yıkıma şahit olduktan sonra yine aynı romanları kaleme alır mıydı, bilinmez ama 1. Dünya Savaşı'nda tek oğlunu kaybetmesi onu derinden sarsmış, bu nedenle yazılarındaki "zafer dolu imparatorluk" tonu yerini daha hüzünlü ve sorgulayan bir havaya bırakmıştır.

Kipling'in en ünlü eseri olan "Kim", "Büyük Oyun" kavramını popülerleştiren ve bu casusluk savaşının ruhunu en iyi yansıtan romandır. Roman, 19. yüzyıl sonu Hindistan'ında geçer. Kahramanımız Kimball "Kim", Hindistan'da ölen İrlandalı bir askerin yetim kalmış oğludur. Kim, Hint dillerini ana dili gibi konuşan ve sokakların tüm kurnazlıklarını bilen bir çocuktur. Hikâye, Kim'in yaşlı bir Tibetli Lamaya (rahip) rastlamasıyla başlar. Lama, efsanevi bir "Aydınlanma Nehri" ni aramaktadır. Kim de ona yoldaşlık etmeye karar verir. Ancak bu yolculuk sırasında Kim, babasından kalan belgeler sayesinde İngiliz ordusu tarafından fark edilir ve İngiliz gizli servisi için bir casus olarak eğitilmeye başlar. Roman, Kim'in bir yandan spiritüel bir arayış içindeki Lama ile olan bağını, diğer yandan İngilizlerin "Büyük Oyun" undaki casusluk görevlerini ustaca birleştirir.

Büyük Oyun (The Great Game) 19. yüzyılda dünyaya hükmeden iki büyük imparatorluk olan İngiltere ve Rusya arasında yaşanan jeopolitik rekabeti ifade eder. Tahmin edeceğiniz üzere İngiltere'nin amacı Rusya'nın sıcak denizlere inmesine engel olmaktır. Ve yine az çok aşikâr olduğunuz üzere bu oyunu sürdürebilmek adına askeri çatışmaların yanında her türlü diplomatik manevralar ve casusluk faaliyetleri de kullanılmıştır.

Viceregal Lodge (Rashtrapati Niwas)

Kipling, romanında *Büyük Oyun*'un coğrafyasını bir uçtan diğer uca haritalandırır. Lahor (bugünkü Pakistan) hikâyenin başladığı yerdir. Lahor Müzesi, Kim'in Lama ile ilk tanıştığı ve casusluk dünyasına ilk adımını attığı simgesel bir mekandır. Bu kısımda yazarın gerçek hayatta müze müdürü olarak görev yapan babasından etkilenmiş olduğunu söyleyebiliriz. Devamında Britanya Hindistan'ının yazlık başkenti olan Simla gelir. Kim burada, gizli servisin beyni olan ve egzotik bir antikacı kılığına girmiş Lurgan'dan casusluk, hafıza teknikleri ve kılık değiştirme dersleri alır.

İngiliz yönetimi 1864 yılında Simla'yı imparatorluğun yazlık başkenti ilan etti. Simla o dönemde adeta "Himalayalar'daki küçük bir Londra" haline getirildi. Simla kuzey sınırı olan Rusya ve Orta Asya'ya yakın olduğu için istihbarat raporları buraya gelirdi. İngilizler oraya kendi mimarilerini, kiliselerini ve tiyatrolarını inşa etmişlerdir. Şehrin en ünlü binası, bir kale gibi yükselen "Viceregal Lodge" yani Genel Vali Konağı'dır. Tarihin o döneminde çok önemli kararlar hep Simla'da alınmıştır. Bugün Çin ile Hindistan arasındaki sınırı belirleyen tartışmalı McMahon Hattı[2], 1914 yılında Simla'da yapılan bir konferansla çizilmiştir. Dönemin Britanya Hindistan'ı komiseri ve diplomat olan Sir Henry McMahon'ın ismini Filistin tarihinde meşhur Şerif Hüseyin-McMahon yazışmalarından biliyoruz. Bu konuyu da ilerde ele alacağım. Ayrıca Hindistan ve Pakistan'ın ayrılmasına giden birçok kritik diplomatik görüşme yine Simla'daki binalarda gerçekleşmiştir.

1901 yılında basılan romanın finali ise Himalayalar ve Kuzey Sınırındaki karlı dağlarda gerçekleşir. Kim, bölgeye sızmış olan Rus casusları ile karşı karşıya gelir. Onların elindeki gizli haritaları ve belgeleri çalarak *Büyük Oyun*'da İngiltere adına büyük bir zafer kazanır. Zira Kipling için Büyük Oyun, medeniyeti (İngiliz yönetimini) "kuzeyden gelen barbarlara" (Ruslara) karşı korumanın kutsal bir yoludur.

Büyük Oyun'un nasıl ve neden sona erdiğine bakacak olursak, 31 Ağustos 1907'de Rusya ve İngiltere, aralarındaki sömürge rekabetini (özellikle İran, Afganistan ve Tibet üzerindeki "Büyük Oyun"u) sona erdiren Anglo-Rus Antantı adında bir anlaşma imzaladılar. Ayrıca dönemin yükselen gücü Almanya'ya karşı güçlerini birleştirme amaçları olduğunu da belirtmek gerekir. Bu anlaşma, daha sonra 1. Dünya Savaşı'nda oluşacak olan Üçlü İtilaf (İngiltere, Fransa, Rusya) bloğunun da temelini atmış oldu. Eğer 1907'deki o anlaşma olmasaydı, Rusya'nın 1915'te İstanbul'u istemesi yani Sykes-Picot sürecine dahil edilmesi mümkün olmayacaktı.

Görüldüğü üzere 1907 yılına gelindiğinde Rusya ve İngiltere arasında var olan *Büyük Oyun* sona ermiş, Anadolu topraklarının Hindistan'a giden yolu koruması amacıyla oluşturulan "Kuzey Kuşak Ülkeleri" ne dahil edilmesi planı bitmiş ve bu topraklar artık parçalanabilir bir hale gelmişti. Planın bir sonraki aşamasında ise Hindistan yolunun korunması için, İngiltere bu sefer de güneyde şu an Körfez Ülkeleri olarak bildiğimiz toprakları kullanmaya karar verdi. Bunun için İngiltere yönetimi bölgelerdeki şeyhliklerle anlaşmalar yaparak Körfez ülkelerini kurmaya başladı. Hatta bu süreçte 1880'de Osmanlı hakimiyetinde olan Mısır'ı da tek taraflı olarak işgal etmiştir. Ardından I. Dünya Savaşı'na Osmanlı da dahil edildiğinde planlanan

2 1914 yılında Simla Konferansı sırasında İngiliz Hindistan'ı ile Tibet arasında belirlenen, günümüzde Hindistan'ın kuzeydoğusu (Arunaçal Pradeş) ile Çin'in Tibet bölgesi arasındaki doğu sınırını oluşturan tartışmalı sınır çizgisidir. 1914 yılında Sir Henry McMahon tarafından belirlenmiştir. Bu hat, 1962 Çin-Hindistan Savaşı'na da neden olan jeopolitik gerginliklerin merkezinde yer almaktadır.

parçalama süreci başlamış oldu. Tarihi anlatıya bir sonraki sayıda devam etmek üzere, esen kalınız.

Yazarın Notu:

Yusuf Alhams [3]

Bu sayıda sizlere adı gibi hem kendi hem de sesi güzel Gazzeli Yusuf ve hafız kardeşlerinden bahsetmek istiyorum. Ülkemiz dahil dünyanın her yerinde ahlakın çöküşe geçtiği, değerlerin sürekli sorgulandığı, konfor içinde ama korku, öfke ve huzursuzluk dolu hayatlarımızda acaba hangimiz daha mutlu diye sorgulatan bu gençlerden. İzlerken gözünüz içlerinde bulundukları derme çatma çadıra takılmazsa eğer onları dünyanın en güzel yerinde, mutluluk ve refah içinde yaşıyor zannedebilirsiniz. Zira gözlerindeki o ışıltı ekrandan taşıp kalbinize ulaşmayı başarıyor. Ahzab Suresi 35. Ayeti hiç bu kadar duygulanarak dinlememiştim. Bence bu günlerde başarı kelimesi kullanılacaksa savaşa ve zalime rağmen önce kendilerine ve sonra hayata ve değerlerine sımsıkı tutunan Filistinliler için kullanmalı. Yoksa sömürgecinin sömürüsünü bir marifet gibi anlatan ve devamında sözde "Nobel Ödüllerine" layık görülenler için değil. Obama'dan sonra Trump'ın da bir takıntı halinde Nobel alma isteğini de burada hatırlatmış olayım.

Ahzab Süresi 35.Ayet: "Müslüman erkekler, Müslüman kadınlar; mümin erkekler, mümin kadınlar; ibadet ve itaat eden erkekler, ibadet ve itaat eden kadınlar; özü sözü doğru erkekler, özü sözü doğru kadınlar; sabreden erkekler, sabreden kadınlar; gönlünü ibadete vermiş erkekler, gönlünü ibadete vermiş kadınlar; (Allah için) yardım yapan erkekler, yardım yapan kadınlar; oruç tutan erkekler, oruç tutan kadınlar; iffetlerini koruyan erkekler, iffetlerini koruyan kadınlar; Allah'ı çokça anan erkekler, çokça anan kadınlar; işte bunlar için Allah büyük bir ödül hazırlamıştır."

Fatma Bayram hocamızın sık sık dile getirdiği üzere biz bu ayette bahsedilen gruplardan hangisindeyiz ya da hangisi olmayı ve dolayısıyla vaat edilen mükafata kavuşmayı hedefliyoruz?

Referanslar:

https://ortadogugunlugu.blogspot.com/

https://www.instagram.com/yousef.alhams1?igsh=cmluZ2Qzbnk2emMz

Kipling, Rudyard. Kim. çev. M. Hamit Çalışkan. 2. Basım. İstanbul: Can Yayınları, 2017.

Paffard, Mark. "Kipling, Rudyard". The Oxford Companion to English Literature. ed. Margaret Drabble. 6. Basım. Oxford: Oxford University Press, 2000.

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ
وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ
وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ
وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ
وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيراً وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْراً
عَظِيماً

3 https://www.instagram.com/yousef.alhams1?igsh=cmluZ2Qzbnk2emMz

yousef.alhams1: Reels videosu içerik üreticisi, Gaza

Karadağ'da Varlık Mücadelesi

Zübeyir ŞEKERCİ

Gün ağarmadan Nail Abi beni otogara getirdi. Bir süre otobüsü aradık, vaktin gelmesine rağmen gecikeceği söylendi (Burada zaten bir şeyler gecikiyor genelde). Otobüs geldiğinde Nail Abi ile vedalaşıp bindim. Karadağ'ın kadim bir İslam beldesine, bir Türk şehrine doğru yola koyulduk. Üç dört saatin ardından nihayet varmıştık. Ülgün, bizi olanca samimiyetiyle karşılamıştı. Kalacağım ev, merkeze uzak ve tepede olduğu için yarım saate kadar yürüyerek ancak vardım. Biraz dinlendikten sonra şehri adımlamaya başlayacaktım.

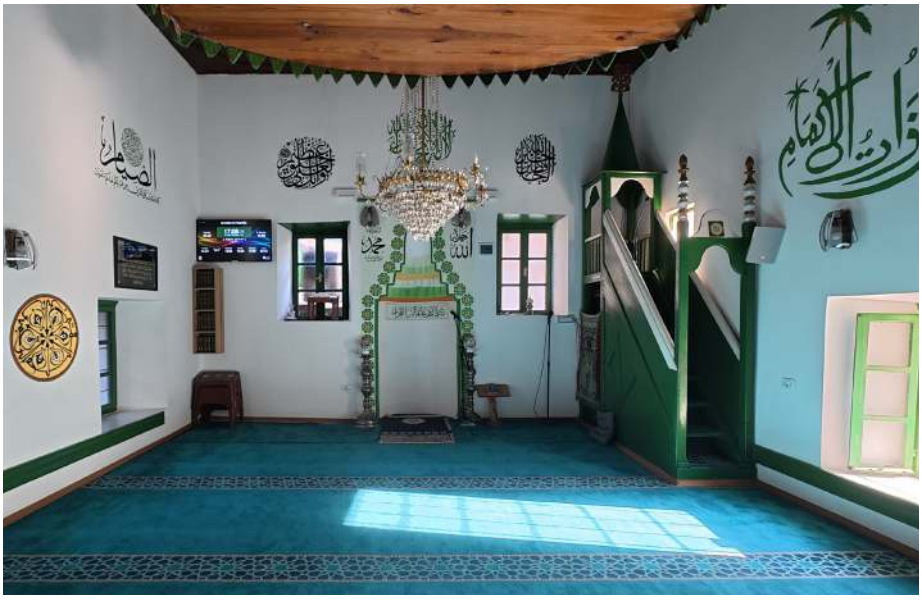
Cuma namazı vaktine doğru uyandıktan sonra hazırlanıp kaldığım yere 8-9 dakikalık mesafedeki tarihi Lami Camii'ne (Arnavutça'da Lamit) geçtim. 17. yüzyıldan bir Osmanlı eseri olan cami 1979 Karadağ depreminde tahribata uğramış ancak günümüzde ciddi bir restorasyon sürecinden geçmiştir. Görünüşte küçük bir köy camisini andıran eser, kiremit bir çatıya ve ufak bir minareye sahiptir. Restorasyon sonrası asli hüviyetinden uzaklaşmış olsa da belli ölçüde tarihinden izler barındırıyor. Cami kalabalıktı. Üst kata çıktım. İmam, Arnavutça hutbe veriyordu. Priştine'de olduğu gibi burada da hutbe görece uzundu. Hutbeyi

haliyle anlamasam da siyerden ve Filistin'den bahsediyordu. Farklı bir beldede ve farklı bir dilde hutbe dinlemek "biz"in/m ne kadar kalabalık olduğunu da gösteriyordu. Yan yana bir binanın tuğlaları gibi saf tuttuğumuz kişiyle ortak paydamızın aynı dine mensup olması... Namazdan sonra yorgunluğumu tam haliyle atabilmek için eve döndüm.

Bir iki saat daha dinlendikten sonra Ülgün'ü keşfetmeye başladım. Ülgün'ün Osmanlı ile ilk teması Fatih Sultan Mehmet döneminde olsa da tam hakimiyet 1573'te Kaptan-ı Derya Müezzinzade Ali Paşa tarafından Venedikliler mağlup ederek sağlanmıştır. Şehir, Osmanlı hakimiyet sürecinde Venedik, Sırp ve Rus tehlikesi zaman zaman etkisini hissettirmiş ve nihayetinde 1878'deki Berlin Kongresi kararınca Karadağ Prensliğine bırakılmıştır. Günümüzde adeta varlık mücadelesi veren şehrin dört bir yanında Osmanlı eserlerine ve bilhassa camilere rastlanmaktadır. Şehrin ciddi bir çoğunluğu Müslümandır. Öte yandan Arnavut, Türk, Karadağlı ve Sırp olmak üzere renkli bir demografiden söz edebiliriz. Arkasına yeşil dolusu dağları, önüne ise masmavi denizi alan şehir, adeta ruhu dinlendirir cinsten. Lami Camii'ni geride bıraktıktan sonra Pazar Camii (Kryrepazarı) kendini gösterdi. 1749 yılında Nureddin Bey tarafından inşa edilen ve benzer mimariye sahip olan bu caminin içinde caminin imamı ile karşılaştım. Hocaya Türkiye'den geldiğimi söylediğimde çok sevindi. Camii imamı Rıfat Hoca'nın Türkçesi benimse Arnavutçam yoktu. Pek anlaşamasak da gönül diliyle bir bağ kurmuş olmalıyız ki telefonla müftüyü aradı. Müftü bey, buranın yerli Arnavutlarından olsa da Türkçe'yi oldukça iyi konuşuyordu. Ziyaretimden hoşnut olduğunu dile getirirken yanı sıra bir ihtiyacımın olup olmadığını da sordu. Bu güzel karşılamanın neticesinde içimden "Müslüman olmak ne güzel bir şey" diye geçirdim. Hocayla vedalaştıktan sonra Saat Kulesine gitmeye çalıştım, ancak giriş yolu tümden kapalıydı. Daha sonra Namazgah Camii'nde tanışacağım

Restorasyon sonrası asli hüviyetinden uzaklaşmış olsa da belli ölçüde tarihinden izler barındırıyor. Cami kalabalıktı. Üst kata çıktım. İmam, Arnavutça hutbe veriyordu. Priştine'de olduğu gibi burada da hutbe görece uzundu. Hutbeyi haliyle anlamasam da siyerden ve Filistin'den bahsediyordu. Farklı bir beldede ve farklı bir dilde hutbe dinlemek "biz"in/m ne kadar kalabalık olduğunu da gösteriyordu. Yan yana bir binanın tuğlaları gibi saf tuttuğumuz kişiyle ortak paydamızın aynı dine mensup olması...

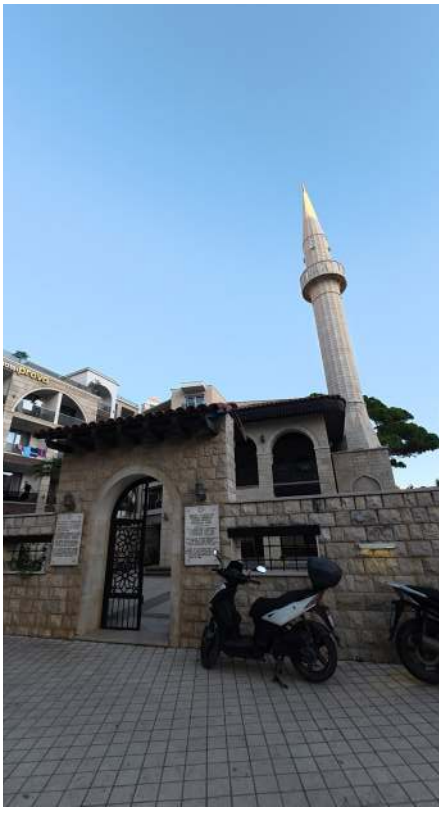

Camiye girdiğimde birisi Kuran okuyordu. Minberin sağ tarafında duvarda Rahman Suresi'nden bir ayet yazıyordu. Bir süre oturup soluklandıktan sonra kalenin yolunu tuttum. Yaklaşık 10-15 dakikanın ardından kalenin girişine vardım. Girişte sol tarafta bir kilise vardı. Ben hızlıca yukarı tırmandım. Ülgün'ün ilk yerleşim yeri olan hisarın bugünkü hali manzara ve turistik bir "şey" sunuyor.

Cafer Hoca, TİKA tarafından restore edildiği için kapalı olduğunu söyleyecekti. Nitekim bir sonraki durağım Namazgah Camii'ydi.

Namazgah Camii yine son dönem eserlerinden biri olarak karşımıza çıkıyor. Küçük sahil beldesinin diğer camilerine nispeten bu camii oldukça büyüktür.18. yüzyılda inşa edilen camii, 1979 depreminden hasar görse de 2011 yılında restore edilmiştir. Cemaat kapasitesi nispeten daha fazla olsa da mimari olarak diğer iki camii ile benzerlikler taşımaktadır. Camiinin içerisine girdikten bir süre sonra Cafer Hoca da gelmişti. Ankara Gölbaşı vaizi olduğunu ve buraya görevlendirme olarak geldiğini söyledi. Hoca ezanı okurken birkaç kişiden teşekkül bir cemaat de yerini aldı. Namazdan sonra çoklu tesbihatın olmadığını fark edip hocaya sorduğumda buralarda "Selefi" anlayışın etkisinden bahsetti. Hoca, bu caminin merkez hüviyetinde olduğunu belirtirken cami karşısındaki binaların şeriat mahkemesi vb. amaçlarla kullanıldığını ekledi. Daha sonra bana şehrin önemli noktalarını tarif ederken merkezde bir işi olduğu için belli bir yere kadar eşlik etti. İki yıldır burada olduğunu, bilhassa köylerde Müslümanlara bakışın müspet olduğunu dile getirdi. Hocayla ayrıldıktan sonra tarif ettiği üzere önce Paşanın Camii'ni ziyaret edip ardından kaleye tırmanacak ve nihayetinde soluğu sahilde alacaktım.

Yine 18. yüzyıl eseri camiinin girişinde bir kitabe bulunmakta. Camiinin yamacına inşa edilmiş bir de hamam vardır. Camiye girdiğimde birisi Kuran okuyordu. Minberin sağ tarafında duvarda Rahman Suresi'nden bir ayet yazıyordu. Bir süre oturup soluklandıktan sonra kalenin yolunu tuttum. Yaklaşık 10-15 dakikanın ardından kalenin girişine vardım. Girişte sol tarafta bir kilise vardı. Ben hızlıca yukarı tırmandım. Ülgün'ün ilk yerleşim yeri olan hisarın bugünkü hali manzara ve turistik bir "şey" sunuyor. Kalenin içerisinde minaresi kırık, metruk bir camii olan Mehmet Han Camii'nin olduğu kısma giriş 4 Euro'ydu. Camiyi restore etmek bir yana girişe böyle bir fiyat "çekmek" pek hoş olmasa

gerek. Nitekim uzaktan görmekle iktifa etmiştim. Daha sonra şehri ve mavinin bin bir tonunu size sunan Adriyatik'i ayaklar altına seren burçların oradan şehri seyre daldım. Yanımda folklorik kıyafetli birkaç kişi vardı. Sanırım bir gösteriden çıktılar. Sadece olduğum yerden manzarayı seyretmek istedim uzunca bir süre. Farklı açılardan tabiatı seyreylemek... Seyahat, bazen de olduğun yerden seyretmekti.

Kaleden inip kıyı şeridi takip ettikten bir süre sonra Denizciler Camii'ne, nam-ı diğer Liman Camii, geldim. Camii'nin ilk inşasına dair net bir tarih olmasa da rivayete göre 14. yüzyılda denizciler tarafından inşa edilmiştir. Daha sonrasında Krusi Savaşı sonrası İşkodra Paşası İbrahim Paşa tarafından yeniden inşa edilmiştir. Ancak 1931'de dönemin Yugoslav Krallığı tarafından yıkılmıştır. 81 yıl sonrasında Türkiye ve Karadağ İslam Birliği ortaklığında yeniden inşa edilmiştir. Denize meskûn camii, Rumeli mimarisine uygun şekilde yapılmış. Tezyini bol olmasına karşın boğmuyor. Dış cephesinden içeri doğru etkileyici bir mimariye sahip. Camiyi ziyaret ettikten sonra denizin kıyısından yürüyerek şeridi tamamladım. Keşfedilmemiş ve kapasitesi dar bir plaja sahip olsa da "plaj kültürü" belli bir ölçüde hakimdi. Nitekim cesametli bir camii yöresinde plaj kültürüne uygun lokantalar, eğlence yerleri vesaire işletmeler bulunuyordu. Akşam ezanı okunmuş, namazı cemaatle eda etmiştik. Namazın ardından akşam gözüyle denizi seyretmiş ve sahili tenha haliyle yeniden turlamıştım. Güneşin batışı ardından gelen hafif karanlık hali... Renk şöleninin ardından günü marketten aldığım şeyleri yiyerek noktalamıştım. Zira helal gıda olarak oldukça "nakıs" bir beldeydi ve benim aramaya mecalim kalmamıştı. Bir başka zaman tekrar gelmek nasip olmalı diye iç geçirirken sabah ışıklarında şehre veda edip terminalin yolunu tutmuştum.

Daha sonra şehri ve mavinin bin bir tonunu size sunan Adriyatik'i ayaklar altına seren burçların oradan şehri seyre daldım. Yanımda folklorik kıyafetli birkaç kişi vardı. Sanırım bir gösteriden çıktılar. Sadece olduğum yerden manzarayı seyretmek istedim uzunca bir süre. Farklı açılardan tabiatı seyreylemek... Seyahat, bazen de olduğun yerden seyretmekti.